

04 Haiti:
UD krangler
med fredshelt

06 Faddere:
Ni av ti velger
småjenter

26 Brasil:
Bondens
verste dag

Tema: Kvinneblikk på
utviklingsmålene
Side 18

BISTANDSAKTUELT

NR 5 – SEPTEMBER 2015 www.bistandsaktuelt.no

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

Tyrkia tok i mot 1,8 millioner syriske flyktninger før de stengte grensen ved Akcakale. «Jeg har aldri sett noe lignende», sier den erfarne fotojournalisten om bildene han tok 14. juni i år.
Bulent Kilic / AFP / NTB Scanpix

60 millioner mennesker er nå på flukt i verden. Bare i Syria er 12 millioner fordrevet, ifølge FN-rapporten «World at War».

– Vi er vitner til en ukontrollert overgang til en tid hvor antallet flyktninger, samt responsen som kreves, overgår alt vi tidligere har sett, sier FNs høykommissær for flyktninger António Guterres.

Side 8

– En overveldig flyktning-krise

Foto-
dokument
Side 8–11

Han vil gi afrikanske barn en superhelt
Side 36

Aktuelt

– Å investere i jenter er et mektig redskap i arbeidet med å bekjempe fattigdom, sier leder av FNs utviklingsprogram, Helen Clark. Les mer side 22

Et humanitært paradigmeskifte

Leder

«Vi er vitne til et paradigmeskifte, en ukontrollert overgang til en tid hvor antallet flyktninger, samt responsen som kreves, overvelder alt vi tidligere har sett», sa FNs høykommissær for flyktninger António Guterres under fremleggelsen av årets UN-HCR-rapport «World at War» i juni.

Krigen i Syria, som ikke ser ut til å være i nærheten av noen løsning, er viktigste årsak til at flyktningstrømmen har eskalert. Det er naboland som Tyrkia, Libanon og Jordan som har vist solidaritet og har tatt hovedansvaret og kostnadene ved å ta imot syrere som rømmer fra krig og desperasjon. I det fattige Libanon, et land med en befolkning mindre enn Norges, er hver fjerde innbygger nå en flyktning.

Når den humanitære krisen nå også blir mer og mer synlig og akutt i Europa, har det nær sammenheng med at mottaksapparatene i nærområdene er overbelastet og at nabolandene har sett seg nødt til å innføre grenserestriksjoner.

Syrerne utgjør hovedmengden, men vi må heller ikke glemme mengden av flyktninger og internt fordrevne fra andre kriger og konflikter, som Afghanistan, Somalia, Darfur-krisen i Sudan, Sør-Sudan, Myanmar, DR Kongo, Irak og Eritrea.

Situasjonen er nå så spesiell at alle europeere, uansett bosted og politisk ståsted, er nødt til å forholde seg til den. Den setter vår egen solidaritet og nestekjærlighet på prøve.

Den tyske forbundskansler Angela Merkels appell om solidaritet, både til egen befolkning og andre europeiske land, er et positivt tegn oppe i den begynnende krisen. Det er også positivt at flere land, blant dem Norge, begynner å se på en fleksibel fortolkning av Dublin-avtalens førstelandsregler. Hovedhensikten med avtalen har vært å forhindre at mennesker, etter asylavslag, reiser rundt i Europa og stadig søker om asyl i nye land. Samtidig har avtalen, utilsiktet, gitt land som Hellas og Italia ekstraordinære byrder.

Fra norsk side er det å forvente at politiske ledere maner til solidaritet med det økende antallet asylsøkere og flyktninger som ankommer Norge, og at de støtter opp om en kraftig økt satsing på humanitær bistand for å møte den ekstraordinære krisen. Vi må også, i tråd med Flyktningkommissærens utsagn, ta inn over oss at situasjonen kan bli langvarig.

BISTANDSAKTUELT

Etablert 1998.

Ansvarlig redaktør: Gunnar Zachrisen

Bistandsaktuelt utgis i henhold til Fagpressens redaktørplakat og Lov om redaksjonell fridom i media. Eventuelle klager på artikler i avisen rettes direkte til bladets redaktør – gz@norad.no.

– Nå må vi avskaffe ekstrem fattigdom

FNs medlemsland vedtar i høst 17 nye utviklingsmål og 169 delmål. Det viktigste for utenriksminister Børge Brende er målet om å avskaffe ekstrem fattigdom innen 2030.

Av Asle Olav Rønning

FNs nye utviklingsmål, også kjent som Sustainable Development Goals (SDG), skal gjelde fra januar 2016. De blir vedtatt under FNs hovedforsamling i New York mot slutten av denne måneden.

De nye utviklingsmålene erstatter tusenårsmålene som ble fastsatt i 2000. I motsetning til tusenårsmålene er de nye utviklingsmålene et resultat av en bred prosess i FN-systemet der alle land har deltatt.

– Dette er et godt resultat og et omfattende dokument. Det som er helt vesentlig er målet om å avskaffe ekstrem fattigdom innen 2030, sier utenriksminister Børge Brende til Bistandsaktuelt.

De nye utviklingsmålene skal gjelde for alle FN-land, ikke bare utviklingslandene. De dekker dessuten mye bredere enn tusenårsmålene og er ikke på samme måte spisset om en håndfull konkrete utviklingsmål.

Økologisk og bærekraftig

Brende peker på at de nye utviklings-

målene har en økologisk side som ikke var innebygd i tusenårsmålene. I mål nummer 13 heter det at verden må bekjempe menneskeskapte klimaendringer, mens mål nummer 14 og 15 tar for seg behovet for å ta vare på økosystemer i havet og på landjorda.

De nye utviklingsmålene sier også mer om betydningen av bærekraftig økonomisk vekst.

– Vi må ha økonomisk vekst. Veksten må være bærekraftig, den må skape jobber og den må være inkluderende, sier utenriksministeren.

Omfattende forhandlinger

I motsetning til det som skjedde da tusenårsmålene ble vedtatt, er de nye utviklingsmålene resultat av en bred forhandlingsprosess der alle FNs medlemsland har deltatt.

Brende sier at han har vært bekymret for at denne prosessen ikke skulle føre fram, og at landene ikke ville bli enige før FNs hovedforsamling.

– Det jeg fryktet var at vi skulle

FØLG DEBATTEN

Er du en slacktivist?

40-åringene anklager de unge for ikke å gjøre nok for å skyve verden i riktig retning. Dagens unge er «slacktivist» – sitter bare på nett, gir likes til kampanjer og oppdaterer profilbildet med regnbueflagg, mener de. – Hvis vi er slacktivist, er dere «snorkivister» som sløver bort i kontorjobber og drømmer om gamle dager, skriver Changemaker. Følg generasjonsoppjøret på Bistandsaktuelt.no.

« Dette seminaret er jo en vits. Kjenner de ingen afrikanere som kan delta? »

Camilla Halvorsdatter Ravensborg Aschjem (KFUK-KFUM) om Fredskorpsets arrangement under Arendalsuka.

BISTAND

2,6

milliarder danske kroner er summen den nye blå regjeringen i Danmark vil kutte i bistandsbudsjettet.

Utenriksminister Børge Brende mener at FNs nye mål for bærekraftig utvikling representerer en god handlingsplan og peker ut kursen for verden fram mot 2030.

Vegard Wivestad
Grøtt / NTB scanpix

sitte i september og forhandle på ministernivå, sier han.

– Må føre til handling

Der tusenårsmålene var spisset om noen få punkter relatert til fattigdom, helse, likestilling og skole beskriver de nye målene for bærekraftig utvikling landenes forpliktelser på et stort antall områder.

Flere har kritisert at de nye utviklingsmålene er så mange og detaljerte. Ikke bare er det 17 hovedmål, men det er hele 169 delmål som landene forplikter seg til å følge opp. Disse delmålene omfatter forpliktelser til alt fra å levere trygge og gode transportsystemer til å sørge for å ta vare på genetisk mangfold i landbruket.

– Når det er så mange mål og del-

mål, blir de nye utviklingsmålene mer et manifest å la FNs menneskerettighetserklæring enn en handlingsplan?

– Om dette blir et manifest, da har vi ikke lyktes, sier Brende.

Kursen mot 2030

Han vil at utviklingsmålene skal utgjøre en konkret handlingsplan for retningen verden skal gå innen 2030. Så får man heller akseptere at man ikke kommer i mål på alle punkter.

– Ville du helst sett et mer spisset dokument med færre punkter?

– Det er dette dokumentet som nå foreligger, sier Brende, som antyder at norske myndigheter gjerne hadde sett for seg noe færre mål.

Han ser imidlertid den debatten som et tilbakelagt stadium.

Skatt blir viktigere

På en konferanse i Addis Abeba i Etiopia i juli vedtok statsledere og utenriksministere fra hele verden et annet ambisiøst dokument. Denne

konferansen, *Finansiering for utvikling*, der Brende også var med, skulle enkelt sagt gi oppskriften på hvordan tusenårsmålene skal finansieres fram til 2030.

Også her ble det enighet, men først flere dager inn i konferansen og etter måneder med forhandlinger under ledelse av Norge og Guyanas FN-delegasjoner. Dette dokumentet har 134 punkter, men har blitt kritisert for å være lite forpliktende.

Britiske Development Finance International og Oxfam har anslått at verden fram til 2030 trenger enorme 12 500 milliarder norske kroner i året, i tillegg til det som brukes i dag, for å finansiere de ambisiøse nye utviklingsmålene. Samtidig har skatteinntektene i utviklingsland økt kraftig siden 2000, ifølge samme kilde.

Brende peker på at alle land er enige om at landenes egne inntekter – spesielt skatt – er svært viktig for å finansiere utvikling.

– Også utviklingsland har et ansvar

for å sikre ressursmobilisering, påpeker han.

– Må økes

De nye utviklingsmålene skal gjelde for alle, også mennesker som er ofre for humanitære katastrofer. Brende legger vekt på at det ikke skal være vannrette skott mellom humanitær bistand og tradisjonelt utviklingsarbeid. I mange tilfeller kan det være vanskelig å kategorisere et tiltak som det ene eller det andre. Ett eksempel er utdanning for barn i flyktingleirer.

Samtidig legger den norske regjeringen vekt på behovet for å unngå kollaps i sårbare stater. Bistand kan brukes til å hindre nye humanitære katastrofer fra å utspille seg.

– I årene fremover er det viktig å øke den samlede mengden global bistand, sier Brende. ■

Se også Tema: Kvinneblikk på utviklingsmålene, side 18-24 og Månedens spaltist: Morten Jerven, side 34.

« Om dette blir et manifest, da har vi ikke lyktes. »

4 **Aktuelt**

Fra horn- musikk til mistillit

En brasiliansk organisasjon har mottatt om lag 75 millioner kroner fra Norge for å bidra til slumutvikling og fred på Haiti. Nå er utbetalingene stanset. Kirkens Nødhjelp og Utenriksdepartementet har i to år avkrevd organisasjonen svar på ukklarheter rundt regnskap og eiendomsforhold.

Av **Gunnar Zachrisen**

Målet med bistanden var å bidra til lokalsamfunnsutvikling og å dempe voldsnivået i slummen i Haitis hovedstad. Men nå frykter norsk utenriksstjeneste at deler av midlene kan være misbrukt.

Leder av Sentral kontrollenhet i Utenriksdepartementet Arne Sannes Bjørnstad bekrefter at enheten har foretatt en granskning av prosjektet, etter først å ha foretatt stikkprøvekontroller på Haiti. Han sier også at UD har hatt en dialog med organisasjonen som man hadde håpet ville føre til en oppklaring rundt ukklarheter i regnskaper og rapportering.

– Denne saken er fortsatt i prosess og vi ønsker ikke å gi ytterligere

detaljer før saken er avsluttet, sier Bjørnstad.

Full stopp

Andre kilder bekrefter at alle norske utbetalinger til den brasilianske organisasjonen Viva Rio nå er stanset. Både Kirkens Nødhjelp og Utenriksdepartementet skal ha reagert på ukklarheter i regnskapet, og det skal ha vært en dialog om forholdene i et par års tid. Fra norsk side er man ikke fornøyd med de forklaringer den brasilianske organisasjonen har kommet med.

Etter det Bistandsaktuelt erfarer skal de norske bekymringene blant annet være knyttet til manglende dokumentasjon for kostnader. Store

Viva Rio-medarbeider Samuel Sanon sprer informasjon om hygiene til beboere i fattigstrøket Cite Soleil i Port-au-Prince. Målet var å hindre utbrudd av kolera etter jordskjelvet i 2010. Foto: Paul Jeffrey

beløp skal være betalt fra datterorganisasjonen på Haiti til moderorganisasjonen i Brasil, blant annet for regnskapsføring.

Det er også ukklarheter rundt eiendomsforhold. Blant annet skal organisasjonens ledelse ikke ha klart å svare på hvem som eier lokalene de leier i Haitis hovedstad Port-au-Prince.

Viva Rio skal også, etter kritiske spørsmål fra norsk utenriksstjeneste, ved en anledning ha «korrigert» et revisorgodkjent regnskap. Dette er en høyst uvanlig framgangsmåte, forsikrer revisorer Bistandsaktuelt har snakket med.

«Det utviklet seg etter hvert et problem med mangel på tillit mellom oss og Viva Rio. Deler av rapporteringen deres var utydelig.»

Eivind Aalborg, utenlandssjef i Kirkens Nødhjelp

Heltestatus

Den brasilianske organisasjonen Viva Rio har i noen kretser i Brasil nærmest en heltestatus. Den er berømt for sitt omfattende ikke-voldsarbeid i slummen i Rio, og gis noe av æren for å ha redusert storbyens gjengkriminalitet. Institusjonen har 6000 ansatte og har blant annet stått bak kampanjer for menneskerettigheter, offentlig sikkerhet, lokalsamfunnsutvikling og utdanning.

Viva Rios karismatiske leder er den 72-årige antropologen Rubem Cesar Fernandes. Han er en kjent profil i brasiliansk offentlighet og aktiv i regjeringpartiet. Fernandes har blant annet skrevet flere bøker om menneskerettigheter. På 1990-tallet samlet han hundretusener i gatene i protest mot volden i Rios slumkvarterer. Han har mottatt et tjuetalls nasjonale og internasjonale priser for sitt ikke-voldelige samfunnsengasjement, ifølge Wikipedia.

Norske revisorer

Mens det tidligere var hornmusikk og dans når Fernandes møtte norske

Generalsekretærene Henrik Stubkjær (til v.) fra Folkekirkens Nødhjelp og Atle Sommerfeldt fra Kirkens Nødhjelp side om side med Rubem Cesar Fernandes foran Viva Rios kontor på Haiti i 2011. Nå lurte Norge på hvem som eier denne kontorbygningen. Det vil Viva Rio ikke svare på.

Foto: Paul Jeffrey

representanter, er stemningen i dag langt mer forretningsmessig. Norge har i flere måneder avkrevd Viva Rios sjefen svar rundt ukklarheter i regnskaper, men foreløpig uten tilfredsstillende svar.

Prosesen har etter hvert utviklet seg til en juridisk dragkamp. Viva Rio har selv leid inn norske revisorer og norske advokater for å forsvare seg. Disse er nå i dialog med revisorer og advokater hyret opp av Utenriksdepartementet.

Det var i 2007 at Norge endret strategi på Haiti, fra å satse på norsk

bistandseksperise til brasiliansk. Håpet var å kunne overføre positive erfaringer fra ikke-voldsarbeid i slummen i Rio de Janeiro til slummen rundt Port-au-Prince.

Den fremste eksponenten for de gode erfaringene fra forebyggende og konfliktdepende arbeid i Brasil var organisasjonen Viva Rio. Denne organisasjonen hadde allerede i flere år arbeidet på Haiti, og har blant annet hatt et tett samarbeid med brasilianske FN-soldater i fredsstyrken MINUSTAH.

Fikk rosende omtale

En Norad-initiert evaluering av fredsarbeid på Haiti fra 2009 gir en svært rosende omtale av Viva Rios innsats:

«Gjennom å velge en erfaren partner med en innovativ tilnærming har (...) bidratt til forsoningsprosessen i den haitianske konteksten. Viva

Rio har utvidet lokalsamfunnets og befolkningens eksisterende ressurser og kulturelle verdier. Gjennom bruk av kreative metoder har den også knyttet sammen ulike aktører, inkludert sikkerhetsstyrker, i å arbeide for utvikling.» ■

Viktigste giver

Det er Kirkens Nødhjelp som har forvaltet midlene på vegne av Utenriksdepartementet. I 2013 var norske KN registrert som Viva Rio Haitis klart største giver – med 41 prosent av den eksterne støtten, ifølge sistnevntes regnskaper.

Utenlandssjef i KN Eivind Aalborg forteller at organisasjonen på et tidlig tidspunkt informerte norske UD om bekymringer knyttet til administrasjon og økonomistyring i Haiti-prosjektet. Han sier også at KN i et par år har hatt en «kritisk dialog» med Viva Rio om disse spørsmålene, en dialog som senere ble overtatt av Sentral kontrollenhet i Utenriksdepartementet.

– Det utviklet seg etter hvert et problem med mangel på tillit mellom oss og Viva Rio. Deler av rapporteringen deres var utydelig, og vi utfordret dem på å rapportere bedre. Det gikk på forhold vi ønsket åpenhet rundt, sier Aalborg.

Han understreker samtidig at Kirkens Nødhjelp i hovedsak har vært fornøyd med hvordan prosjektene på Haiti har vært drevet.

«Hemmelig» dialog

Informasjonssjef i Viva Rio Ronaldo Lapa ønsker ikke å kommentere saken. Han opplyser i en e-post til Bistandsaktuelt at organisasjonen fortsatt er i forhandlinger med det norske Utenriksdepartementet.

«Disse samtalen er hemmelige. Av den grunn forbeholder vi oss retten til å ikke komme med noen offentlige uttalelser før det endelige resultat foreligger», skriver Lapa. ■

Mottok millioner

■ Viva Rios avdeling på Haiti har mottatt om lag ti millioner kroner fra Kirkens Nødhjelp hvert år i perioden 2006–2013, med unntak av 2007.

■ Pengene har kommet fra Utenriksdepartementet, kanalisert via Kirkens Nødhjelp.

■ I fjor, som er siste år med utbetalinger, er det imidlertid bare utbetalt om lag 5,3 millioner kroner.

Kilde: Norad

6 Aktuelt

Nordmenn elsker fadderbarn, men er det riktig å la giv-
ren bestemme hvem
som trenger hjelp?

Heidy fra Ecuador

Heidy er tre år, og alene hjemme hver dag.

Bli Plan-fadder

Kjønn

Jente

Alder

0-5 år

Du kan velge land i neste trinn.

Jeg vil bli Plan-fadder

Fadderskapet koster fra 275 kroner
måned. Din støtte går til hele
lokalsamfunnet, og du blir fadder for
barn du følger og kan ha kontakt med.

Mer om...

Plans faddere:

Ni av ti vil ha små- jenter som fadderbarn

Som eneste organisasjon i Norge lar Plan givene sine velge fadderbarn ut fra kjønn, alder og nasjonalitet. Det er ikke syriske tenåringsgutter med pubertetsbart som er mest populære. 90 prosent av de som velger vil ha jentebarn i alderen 1-5 år.

Av Anne Håskoll-Haugen

Nordmenn elsker fadderbarn, men er det riktig å la giv-
ren bestemme hvem som
trenger hjelp? Nei, mener
flertallet av fadderorganisasjonene.

Bistandsaktuelt skrev nylig om fadderorganisasjonene som opplever en formidabel vekst. De tre største; SOS-barnebyer, Redd Barna og Plan Norge, har nå 336 000 faddere til sammen. Det gir nesten én milliard kroner i årlige inntekter.

Som eneste fadderorganisasjon i Norge lar Plan deg velge kjønn, alder

og land på barnet du sponser. Det er de minste jentebarna som vinner popularitetskonkurransen, ifølge Plans egen statistikk.

Ni av ti

90 prosent av de som velger vil ha jenter fra 1-5 år, og det er Nepal, Brasil og Peru som skiller seg ut som de mest populære landene.

Både SOS-barnebyer, Redd Barna og Strømmestiftelsen er skeptiske til ordningen.

– Det er et helt bevisst verdivalg

Elin Tvedt, leder for fadderordningen i Plan.

at Redd Barna ikke lar givene velge fadderbarnets kjønn, alder og land. Det er vi som må få bestemme hvor behovet er størst, ikke givene, forklarer Monica Irmí Vogt, innsamlingsleder i Redd Barna.

Strømmestiftelsen og SOS-barnebyer oppgir samme begrunnelse.

Én-til-én-fadderskap

Plan er i tillegg den eneste som tilbyr det de kaller et én-til-én fadderskap – at hver fadder får tildelt sitt unike fadderbarn som man følger gjennom oppveksten, eller i hvert fall så lenge man betaler for fadderskapet.

– For dyrt å administrere, vi vil heller at pengene skal gå til barna, sier de andre organisasjonene.

De er samtidig skeptiske til at ordningen legger opp til en forskjellsbehandling av barna. Hvorfor skal noen barn få brev og gaver, og andre ikke?

– Vi forskjellsbehandler ikke barn

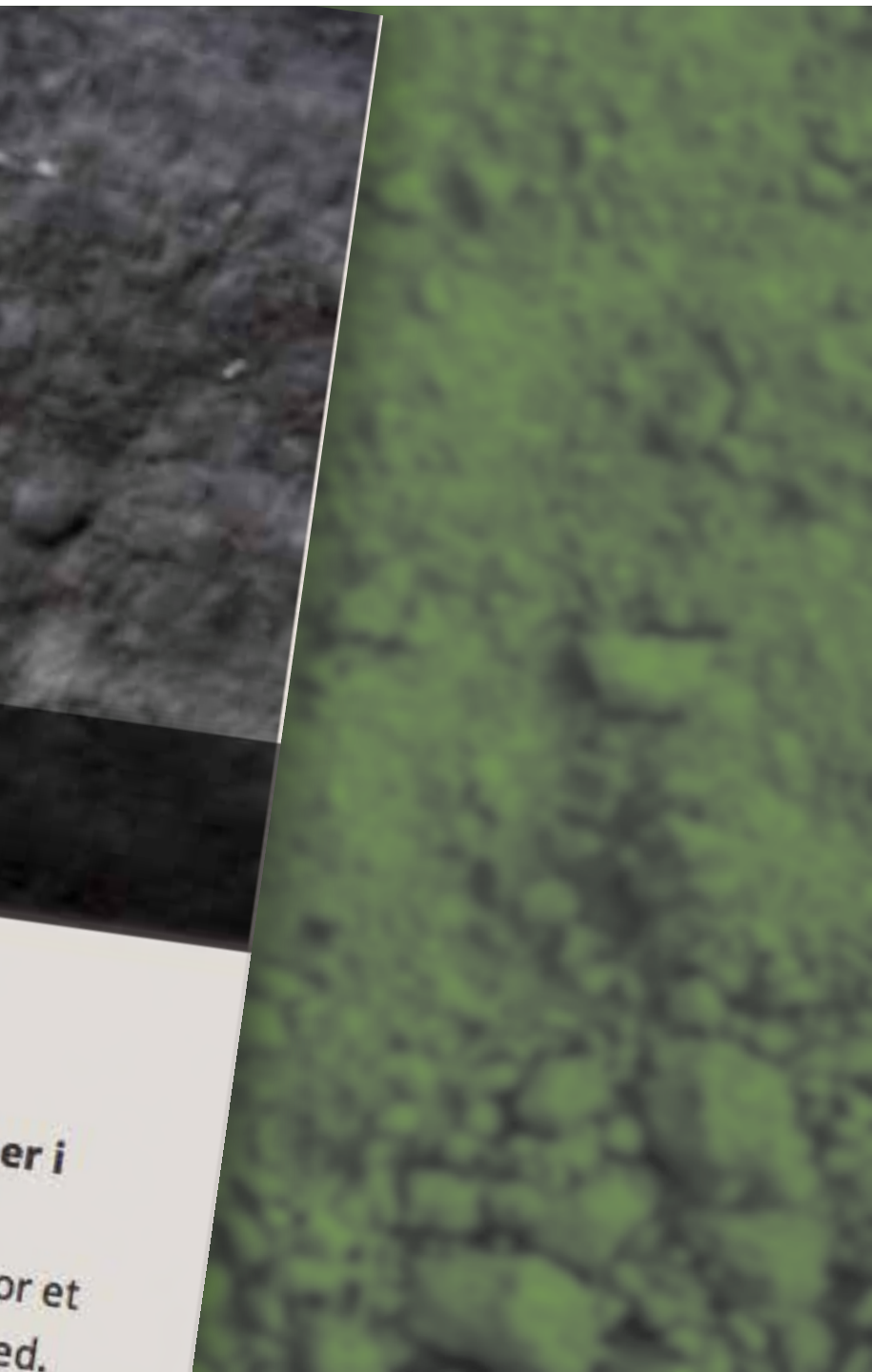
Plan er ikke enig i kritikken.

– Vi har gjort undersøkelser som viser at faddere som får velge er mer lojale. Lojale faddere gir mer inntekter til prosjektene, så vi kan hjelpe flere. Alle i givermarkedet vet at det er dyrere å rekruttere nye givere, enn å beholde dem man allerede har. Våre faddere har en gjennomsnittlig fadderskap på åtte år. Det gir oss langsiktighet i arbeidet, sier Elin Tvedt, leder for fadderordningen i Plan.

På spørsmål om hvorfor de lar givene velge hvor behovet er størst, svarer Tvedt:

– Du kan bare velge land hvor Plan allerede har definert at det er et behov. Over halvparten lar Plan velge kriterier (rundt 60 prosent), derfor har vi fortsatt nok midler å fordele på de mindre populære landene.

– Har dere tenkt på at dere legger

Strømmestiftelsen:

– Fadderne er mest opptatt av barnas beste

Strømmestiftelsen hadde tidligere en én-til-én-ordning hvor de også lot fadderne velge kjønn og land på barna. Det har den kristne bistandsorganisasjonen gått bort fra.

– Vi mistet ikke faddere da vi endret fadderordningen i 2008. En undersøkelse vi gjorde i forkant, viste at givene var mer opptatt av at pengene ble brukt til barnas beste, enn å få velge hvilket barn de skulle sponse, forklarer Gro Justnæs Kiledal, leder for private givere i Strømmestiftelsen.

– Ved bare å fokusere på små søte barn, ville vi ikke klart å få frem helheten i det vi gjør. Vårt arbeid for barn innebærer også tiltak for voksne, yrkesopplæring for eksempel. Men bilder av voksne selger dessverre dårlig i markedsføringen, sier hun til Bistandsaktuelt.

Tidkrevende

Hun mener at det er en svært tidkrevende oppgave å dra på hjemmebesøk for å innhente informasjon om hvordan barna gjør det på skolen, i fritiden og i tillegg skaffe oppdaterte bilder.

– Hvis vi regner 250 arbeidsdager

i året, ville det blitt 40 hjemmebesøk om dagen for å tilfredsstille våre 10 000 faddere. I stedet bruker vi ressursene på å gi barna god utdanning. Og jeg kan love at barna har det absolutt like godt nå, som da de hadde hver sin fadder. God undervisning og trygg skolegang er det viktige, ikke brev og gaver fra folk de ikke kjenner, sier Kiledal.

Lærerens problem

Hun mener at en én-til-én-ordning også er vanskelig for barna, blant annet på skolen. – Hvordan skal en lærer håndtere at noen av barna i klassen får brev og gaver, mens andre ikke får det? Hvorfor skal noen bli trukket ut, bli tatt bilde av og få skrive brev til et land langt borte? Hvorfor skal noen få besøk fra Norge, og andre ikke? Det ble mange triste situasjoner, og det er ikke giverens feil, det var vi som la opp til det, sier Kiledal. ■

Gro Justnæs Kiledal, leder for private givere i Strømmestiftelsen.

opp til en forskjellsbehandling hvor kjønn, alder og etnisitet skal avgjøre hvem som får?

– Nei. Dette er ikke forskjellsbehandling. Vi ville for eksempel aldri latt fadderne velge barnas religion. Fadderbarna får heller ikke penger direkte, pengene går til prosjektene i landsbyen som helhet. Det eneste fadderbarna får som andre barn ikke får, er brev fra faddere og eventuelt besøk.

Sluttet med gaver

– Og gaver?

– Nei, det sluttet vi med i 2008. Det ble gjort en undersøkelse, hvor det kom frem at det kunne oppfattes som urettferdig at noen barn fikk gaver fra sine faddere, mens andre ikke fikk.

Tvedt mener grunnen til at så mange velger som de gjør er at Plan henvender seg til småbarnsfamilier. I denne gruppen vil mange ha et barn på samme alder som egne barn. Man bruker det som en del av oppdragelsen. Samtidig setter Plan spesielt fokus på jenters situasjon, derfor tror hun mange velger jenter, og ikke fordi at små jenter er de søteste.

– Det kan være fadderne har kjennskap til et spesielt land, har et adoptivbarn eller en drøm om å reise dit en gang. Da er det flott å kunne bli kjent med landet gjennom brevene de får fra barna.

– Det kan høres ut som at giverens behov og følelser er viktigere

enn barnas behov?

– Barnas behov er alltid viktigst for oss. Men når giveren er følelsesmessig involvert, er de mer lojale.

På Plan Sveriges hjemmesider finnes et valgalternativ som heter «der behovet er størst», det er ikke et alternativ i Norge.

– Lønner seg

Regnet i antall faddere er Plan den største fadderorganisasjonen i Norge med 136 000 faddere og en årlig fadderinntekt på 360 millioner kroner. Internasjonalt har Plan rundt 1,2 millioner faddere og 1,4 millioner fadderbarn. Hver eneste fadder skal få en personlig velkomsthilsen og ett brev fra fadderbarnet i året. Ut over det kan de selv bestemme hvor mye de vil skrive til hverandre. Hvis både faddere og fadderbarn sender ett brev hver blir det 5,2 millioner brev å administrere – hvert år.

– Det høres dyrt ut?

– Plan har drevet med ordningen i 80 år, det har gitt oss tid til å bygge opp et system som er effektivt. Det finnes en stor database som fordele fadderbarn på faddere. Vi har 65 000 lokale frivillige som reiser rundt i landsbyene og henter inn all informasjon om barna som sendes til fadderne. At vi har så store volumer på faddere, frivillige og fadderbarn gjør at vi kan drive dette kostnadseffektivt. I 2014 gikk 19 prosent av totalt innsamlede midler til administrasjon og innsamling. ■

Intern rapport:

« I strid med humanitære prinsipper? »

Et system der faddere også kan velge kjønn, alder og land på fadderbarnet kan fremstå som en motsetning til et humanitært prinsipp. Det mente en erfaren bistandsarbeider som gjorde en utredning for Plan.

Plan har utredet mulighetene for å bli en humanitær aktør, og humanitært arbeid er nå et av tre hovedsatsningsområder i programstrategien for de kommende årene. I den uavhengige utredningen – ført i pennen av den frittstående konsulent Petter Eide – står det:

«Et individorientert fadderskap, med et system der faddere også kan velge kjønn, alder og land på fadderbarnet kan fremstå som en motsetning til et humanitært prinsipp hvor behov, uavhengig av hvem, skal være det førende prinsipp.»

– Vil dere vurdere å endre fadderordningen på bakgrunn av dette?

– Rapporten vi antar du henviser til, peker på hvordan fadderprofilen kan oppfattes av eksterne, og ikke hvordan Plans fadderordning faktisk er organisert, sier Elin Tvedt, leder av Plans fadderordning.

Hun viser til at Plan er en rettighetsbasert organisasjon og sier at faddermidlene går til prosjekter «som kommer lokalsamfunnet til gode».

– Vi mener dessuten at den lokale forankringen, som Plans fadderordning er med på å skape, bidrar til at vi kan respondere raskt ved katastrofer. ■

8 Fotodokument

Flyktninger fra IS-kontrollerte Tal Abyad i Syria trenger seg gjennom pigg-trådgerdet like ved Akcakale-grensestasjonen og inn i Tyrkia.

Gjennom nåløyet

På vann, over land. Aldri har så mange mennesker vært på flukt, ifølge FN. Nær 60 millioner har nå flyktet fra hjemmene sine. Halvparten er barn, og flest er fordrevet i og fra borgkrigen i Syria.
Av Bulent Kilic, Akcakale, Tyrkia (foto) og Espen Røst (tekst)

I juni publiserte FNs Høykommissær for Flyktninger (UNHCR) sin årlige rapport om flyktningsituasjonen i verden. Rapporten «World at War» viser at antallet fordrevne er det høyeste siden FN-organisasjonen begynte å registrere mennesker på flukt.

59,5 millioner mennesker var fordrevet ved utgangen av 2014, mot 51,2 millioner ett år tidligere og 37,5 millioner for et tiår siden. Økningen fra 2013 er den høyeste som noen gang er rapportert for et enkelt år, og den vel fire år lange borgerkrigen i Syria er den enkeltkonflikten som har fordrevet flest. Nær 12 millioner syrere er nå på flukt, ifølge FN-organisasjonen.

Bare i løpet av de ti siste månedene har én million mennesker flyktet i eller fra det borgerkrigsherjede landet. Mens om lag 95 prosent av disse har tatt seg over grensa til Tyrkia, har antallet registrerte syriske flyktninger i Libanon, Irak og Jordan økt saktere, i stor grad som et resultat av innreisestriksjoner eller stengte grenser. Syrias naboland har til sammen tatt imot over fire millioner flyktninger. I Libanon er nå hver fjerde person en syrisk flyktning.

Tusener

Den tyrkiske fotografen Bulent Kilic har gjennom flere år dokumentert flyktningstrømmen ut av Syria. Tyrkia har lenge ført en «åpen-grensepolitikk» og har så langt tatt i mot mer enn 1,8 millioner mennesker etter at borgerkrigen brøt ut i nabolandet. Kilic har sett mange desperate mennesker krysse Akcakale-grensen til Syria, men én juni-dag gjorde spesielt inntrykk på den velrennomerte AFP-fotografen.

Det hadde igjen vært harde kamper mellom kurdiske styrker og islamistene i IS i den syriske byen Tal Abyad, noen kilometer fra grensen ved Akcakale. Tyrkiske myndigheter hadde uttalt at de så seg nødt til å begrense flyktningestrømmen, og Akcakale-grensa ble stengt etter at tusener hadde strømmet gjennom dagene i forveien.

«Ting begynte å ta en dramatisk vending lørdag 13. juni» skriver Kilic på AFPs blogg: «Vi kjørte nær grensa, da vi hørte at mange mennesker hadde dukket opp nær Akcakale. Vi dro til grenseovergangen og så at en stor menneskemengde hadde samlet seg i den brennende heten på den syriske siden», skriver Kilic og forteller hvordan tyrkisk grensepolititi og militære brukte vannkanoner for å holde flyktningene borte fra grensporten.

Vitset og lo

«Den kvelden dukket en gruppe ISIS-soldater - sju eller åtte av dem - opp på den syriske siden. De bad flyktningene om å returnere til Tal Abyad. Men når soldatene hadde dratt, flokket tusener seg igjen ved gjerdet. Jeg vet ikke hvorfor ISIS-soldatene var der. Kanskje de ville vise seg frem? De kunne se oss ta bilder - og de vitset og lo», skriver Kilic i bloggposten «Fleeing through the eye of a needle».

Neste dag så fotografen en liten gruppe mennesker nærme seg en bakketopp et stykke unna selve grenseovergangen. «Jeg trodde først de bare var lokale gjetere, men det bare strømmet på, flere og flere. Snart var tusenvis av mennesker på vei ned mot grensegjerdet. Så gikk alt veldig fort. Det var som i en Hollywood-film».

10 Fotodokument

Til Bistandsaktuelt beskriver fotografen hvordan noen klippet et lite hull i gjerdet og at de desperate flyktingene trengte seg gjennom piggtrådgjerdet, i et hull stort nok for ett menneske. Menn, kvinner og barn, på desperat flukt fra krigens grusomheter.

– Nesten alle kvinnene hadde med seg barn. Kan du tenke deg? Du er fire-fem år gammel, og så må du oppleve en slik dramatisk situasjon. Jeg har fotografert flyktinger på grensen mellom Syria og Tyrkia i nesten fire år, men dette var annerledes. Jeg har aldri sett noe lignende - tusenvis av mennesker som desperat presser seg gjennom en så liten åpning i gjerdet, forteller Kilic til Bistandsaktuelt:

– Jeg kunne se frykten i øynene deres; det var hjerteskjærende. Jeg er helt sikker på at disse menneskene ikke er lykkejegere som søker et bedre liv i Europa – de flykter for å redde livet. Det eneste de ønsker er å få komme til et sted der barna kan få vokse opp i trygghet uten daglige bombeangrep. I Syria er titusenvis drept de siste årene, mange barn. Som far er man forpliktet til å beskytte barna sine, og jeg så en far med to små døtre som gråt da han kom over grensa. Det var sterkt, forteller Kilic.

Fireddobling

I tillegg til Syria-krisen, er det i følge UNHCR et stigende antall flyktinger og internt fordrevne i alle verdensdeler. I 2014 økte antallet i gjennomsnitt med 42 500 nye flyktinger og internt fordrevne - hver dag. Det er en fireddobling på bare fire år. På verdensbasis har nå én av 122 mennesker flyktet hjemmefra.

– Vi er vitner til et paradigmeskifte; en ukontrollert overgang til en tid hvor omfanget av flyktinger, samt responsen som kreves, overvelder alt vi tidligere har sett, sa FNs høykommissær for flyktinger António Guterres under fremleggelsen av UNHCR-rapporten.

En varslet krise

Samtidig betyr gamle konflikter, som i Afghanistan og i Somalia, at millioner fortsatt lever i en fluktsituasjon: «En ny konsekvens av verdens konflikter, er den dramatiske økningen av flyktinger som søker trygghet ved å gjennomføre farlige kryssinger over Middelhavet...», heter det fra UNHCR. I følge FN-organisasjonen har mer enn 300 000 flyktinger ankommet Europa siden januar. Minst 2500 har mistet livet på vei over Middelhavet.

– Denne krisen, er en varslet krise. Vi visste dette ville komme. Om noe er overraskende, må det være fordi «vi» ikke har villet forholde oss til situasjonen, sier Pål Nesse til Bistandsaktuelt.

Seniorrådgiveren i Flyktinghjelpen mener omfanget av krisen ikke er hovedproblemet, men viljen til å håndtere den. Han mener Norge nå må bevilge 3 milliarder kroner på neste års bistandsbudsjett til Syria, Irak og den menneskelige krisen i Midtøsten.

– Europeiske ledere har vist en påfallende unnlatenhet, og nå er det så prekært at unntak fra Dublin-konvensjonen må tas i bruk fordi det felles-europeiske asylsystemet ikke fungerer. Og også norske myndigheter må ta inn over seg at med Schengen-avtalen er Middelhavet Norges grense. «Vi» har ikke fulgt med i timen, men nå nytter det ikke å ikke følge med lenger. Det er helt avgjørende med en politisk realitetsorientering. ■

«Jeg er helt sikker på at disse menneskene ikke er lykkejegere. De flykter ikke for å få et bedre liv i Europa – de flykter for å redde livet», sier Bulent Kilic.

«Denne krisen er en var
Vi visste dette ville kom

«Jeg vet ikke hvorfor ISIS-soldatene var der. Kanskje de ville vise seg frem? De kunne se oss ta bilder - og de vitset og lo», skriver Bulent Kilic.

Tyrkia tok i mot 1,8 millioner syriske flyktninger før de stengte grensen ved Akcakale. «Jeg har aldri sett noe lignende», sier fotografen. «Jeg har aldri sett noe lignende», sier fotografen. «Jeg har aldri sett noe lignende», sier fotografen.

Flyktning-situasjonen i verden

Nær 14 millioner mennesker ble tvunget på flukt i 2014. I verden var det totalt 19,5 millioner flyktninger og 38,2 millioner internt fordrevne, ifølge FNs Global Trends-rapport.

Europa opp 51 prosent

Europa står overfor en ekstraordinær flyktningstilstrømming. Det store antallet flyktninger fra Syria, et rekordhøyt antall fra ulike afrikanske land, samt konflikten i Ukraina er hovedårsakene. Det var totalt 6,7 millioner mennesker på flukt i Europa ved utgangen av 2014, opp fra 4,4 millioner i 2013. Om lag en fjerdedel av disse var syrere i Tyrkia.

Midtøsten og Nord-Afrika opp 19 prosent

Krigen i Syria har sendt 7,6 millioner på flukt i eget land. 3,9 millioner har flyktet ut av landet. Med 6,2 millioner internt fordrevne og flyktninger fra Irak i tillegg, er Midtøsten nå den regionen i verden med flest mennesker på flukt og samtidig den største vertsregionen for mennesker på flukt.

Afrika sør for Sahara opp 17 prosent

Konfliktene bl.a i Den sentralafrikanske republikk, Sør-Sudan, Somalia, Nigeria og DR Kongo tvang enorme mengder mennesker på flukt i 2014. Alt i alt hadde Afrika sør for Sahara 3,7 millioner flyktninger og 11,4 millioner internt fordrevne, hvorav 4,5 millioner ble fordrevet i løpet av året.

Asia opp 31 prosent

I 2014 vokste antall flyktninger og internt fordrevne i Asia med 31 prosent til 9 millioner mennesker. Kontinuerlig fordrivelse ble sett i og fra Myanmar i 2014, blant annet av Rohingya-folket fra regionene Rakhine, Kachin og Shan. Iran og Pakistan forble to av verdens største vertsländer for flyktninger.

Nord- og Sør-Amerika opp 12 prosent

Colombia har fortsatt en av verdens største internt fordrevne befolkninger, med nær 6 millioner mennesker. Med flere mennesker på flukt fra gjengvold og andre former for forfølgelse i Mellom-Amerika mottok USA 36 800 flere asylsøknader i 2014 enn i 2013, en vekst på 44 prosent.

Kilder: AFP, UNHCR og Flyktninghjelpen

Mer enn 2500 migranter har mistet livet på overfarten så langt i år, ifølge International Organization for Migration (IOM). Mer enn 300 000 har ankommet Europa siden januar. Det norske fartøyet Siem Pilot har på to måneder brakt i land 4774 mennesker i Middelhavet. Stig B. Hansen / Aftenposten / NTB Scanpix

slet krise.
me. »

Pål Nesse, Flyktninghjelpen

Nær 12 millioner syrere er nå på flukt i eller fra Syria, ifølge UNHCR. I verden har nær 60 millioner flyktet fra hjemmene sine. Halvparten av flyktningene er barn.

12 Aktuelt

■ BISTAND

Ukonsentrerte svensker

En ny rapport viser at svenskenes forsøk på å konsentrere antall bistandsland har mislykkes. «Alla talar om att koncentrera sina insatser, men väldigt få har lyckats», säger Gun-Britt Andersson, i Expertgruppen för Biståndsanalys. Hun legger til at Sverige likevel er litt bedre enn andre land.

■ DANMARK

Danskene surner

Undersøkelsen «Danskernes holdninger og kendskab til udviklingsbistand og forholdene i utviklingslandene 2014» viser at på ti år har antallet som er positive til bistand falt med ti prosent. Hele 70 prosent oppgir imidlertid de ikke vet noe særlig om bistand.

«Jeg forstår ikke hvorfor norsk ungdom bruker så lite tid på å kjempe for andres rettigheter ute i verden.»

Linda Noor,
leder i tenketanken Minotenk

Mobiliserer i Europa

Togstasjonen i Ungarns hovedstad Budapest, 1. september. Tusener av mennesker venter på togtransport videre til Østerrike og Tyskland. Foto: Björn Kietzmann / Demotix / Corbis / NTB Scanpix

Norske organisasjoner mobiliserer for å hjelpe flyktninger som strømmer til Europa. For første gang siden Balkan-krigen organiserer Kirkens Nødhjelp en nødhjelpsoperasjon på europeisk jord.

Av Hege Opseth Vandapuye

Vi har ikke opplevd en tilsvarende situasjon i Europa siden andre verdenskrig. De nordiske og europeiske landene må gå sammen om å gjøre hva vi kan for tusener i nød. De skal ha hjelp, punktum, sier generalsekretær i Kirkens Nødhjelp Anne-Marie Helland.

Hun understreker at situasjonen ikke primært handler om kyniske menneskesmulgere og lykkejegere.

– Når 70 døde mennesker blir funnet innesperret i en lastebil midt i Europa handler det om desperasjonen til de menneskene som har latt seg låse inn i den lastebilen, sier Helland.

Anne-Marie Helland,
generalsekretær i
Kirkens Nødhjelp

Bjørn Nissen,
styreleder i Leger
uten grenser.

Kirkens Nødhjelp er nå i gang med nødhjelpsarbeid blant flyktninger i Serbia ved den makedonske grensen. Organisasjonen deler ut mat og vann, og sørger for trygge sanitærforhold for flyktningene.

– Rett utenfor hotellet vi bor på, er det satt opp en teltleir som huser mellom 200 og 300 mennesker. Det er veldig spesielt, og trist, å se flyktningleirer midt i en europeisk hovedstad, sier Kirkens Nødhjelps beredskapskoordinator Renata Ellingsen på organisasjonens hjemmesider. Hun er i Beograd.

Sender personell

Kirkens Nødhjelp er ikke den eneste organisasjonen som mobiliserer.

Flyktninghjelpen sender bered-

skapspersonell for å styrke FN's innsats i de store mottakerlandene ved Middelhavet og på Balkan. Norges Røde Kors har sendt personell. Leger uten grenser har også folk i områdene som fylles av desperate flyktninger. De har lenge ropt høyt – «for døve ører» – om den eskalerende krisen.

Organisasjonene sier at det ikke er aktuelt å omdisponere penger fra andre regioner for å møte behovene på europeisk jord, men de ber om mer penger for å støtte arbeidet også i Europa.

Flere har også startet innsamling. I løpet av helgen kom det inn over en million kroner til Kirkens Nødhjelp. Norges Røde Kors melder om rekordsk respons fra det norske folk på flyktningkrisen i Europa. 1,2 million

■ YEMEN

13

millioner mennesker sliter nå med få nok mat hver dag i Yemen. Dette ifølge hjelpeorganisasjonen Oxfam. FN har bedt om 1,6 milliarder dollar til humanitær hjelp til Yemen, men så langt er bare 15 prosent kommet inn.

kroner kommet inn på i overkant av 1 døgn.

Fravær av vilje

– Dette er en ekstraordinær situasjon som krever ekstraordinære bevilgninger. Vi mener det er viktig ikke å falle for fristelsen ved å flytte penger fra bistands- eller nødhjelpsbudsjettet over på tiltak for flyktninger som kommer til Europa, sier styreleder Bjørn Nissen i Leger uten grenser.

Organisasjonen har jobbet i over 15 år med å gi medisinsk og humanitær hjelp til flyktninger, asylsøkere og papirløse i Europa. Da antall flyktninger eskalerte i slutten av 2014, ble innsatsen økt.

– Vi startet en redningsaksjon i Middelhavet i mai 2015 på grunn av

fraværet av europeisk handlingsvilje. Vi ville vise fram de humanitære og medisinske konsekvensene av dagens europeiske politikk, som tvinger mennesker til å velge farlige løsninger, sier Nissen til Bistandsaktuelt.

Mottak

Leger uten grenser mener Norge må gå sammen med resten av Europa og sørge for trygge og lovlige alternativer for flukt, slik at ingen behøver å risikere livet for å nå Europa.

– Vi må også organisere gode mottaksforhold på ankomststeder i Hellas og Italia. Alle som kommer må få tilgang til husly, mat, vann, gode sanitærforhold, medisinsk og psykisk helsevern samt mulighet til å søke asyl, sier Nissen.

I tillegg til tre båter der hvor Leger uten grenser stiller med medisinsk personell, søk- og redningsmannskap og vann- og sanitærekspert, er organisasjonen på mottakssentre i Italia og Hellas. Det blir gitt medisinsk hjelp til flyktningene og migrantene.

– Vi har også begynt å gi psykisk førstehjelp for traumatiske opplevelser i forbindelse med reisen. Flere har mistet familiemedlemmer, de har vært i livsfare selv, folk har opplevd at båten de kom i kantret, eller de har vært igjennom fengsling, og utsatt for fysisk og psykisk vold, sier Nissen til Bistandsaktuelt.

Naboland

– Vi mener Norge bør øke støtten til Syria og nabolandene til minst tre milliarder norske kroner neste år. I tillegg håper vi at Norge gjennom EØS-midlene vil kunne være med på å styrke flyktningarbeidet i Europa, sier Pål Nesse, seniorrådgiver i Flyktinghjelpen.

– Selv om flyktningekrisen i Europa er alvorlig, må vi erkjenne at disse menneskene flykter fordi situasjonen er enda vanskeligere i for eksempel Syria og Syrias naboland. Det er der den største krisen i dag utspiller seg, legger han til.

Leger uten grenser sier klart at det internasjonale samfunnet har sviktet.

– Gitt størrelsen på den internasjonale bistandssektoren og de enorme midlene som er tilgjengelig, både kan og bør vi gjøre dette bedre i fortsettelsen, sier Nissen.

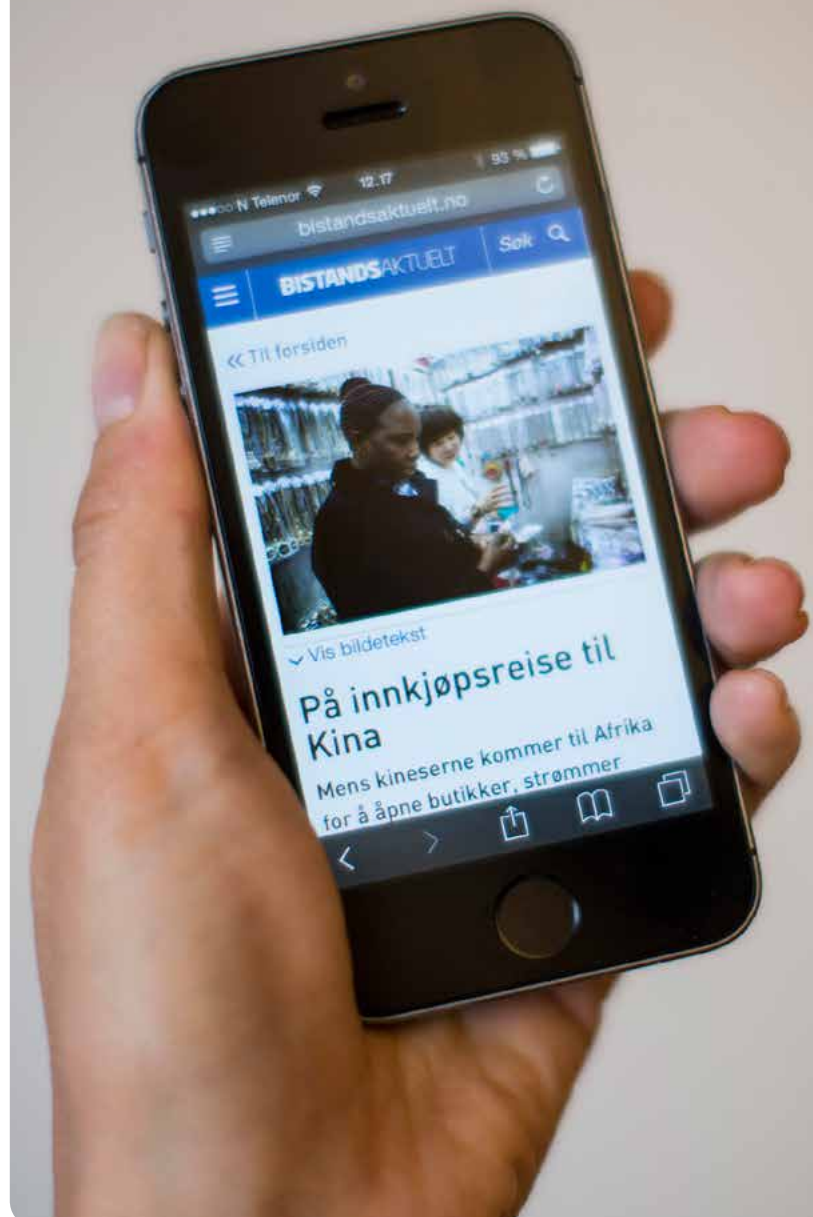
Konstant krise

Både Flyktinghjelpen og Leger uten grenser advarer mot å glemme konflikter andre steder i verden. Både Darfur i vest-Sudan, Somalia og Den sentralafrikanske republikk er steder hvor sivilbefolkningen har store behov – og de lever i en situasjon med konstant krise og har gjort det i mange år.

– Det er viktig at vi ikke glemmer å hjelpe de menneskene som ikke får medias oppmerksomhet. I mange år framover vil det fortsatt være store udekkede humanitære behov over hele verden, sier Nissen. ■

De fleste leser oss på mobil

bistandsaktuelt.no

PLAN NORGE SØKER POLITISK RÅDGIVER

Syssetsetting for ungdom er et nytt satsingsområde for Plan International. Den nyopprettede stillingen vil bidra til å utvikle organisasjonens politiske arbeid på feltet.

Den ideelle søkeren kombinerer god kjennskap til utviklingspolitikk, politisk arbeid og fagkunnskap om utviklingssamarbeid med næringslivet, handel, investeringer og bedrifters samfunnsansvar.

Stillingen er plassert i Programavdelingen.

Søknadsfrist: 10. september.

For nærmere info: www.finn.no/jobb # 63399344

Frykt for afghansk

Tall som skal bevise store framskritt på helse og utdanning i Afghanistan, blir hyppig referert av norske politikere og bistandsbyråkrater. Nå sier afghanske myndigheter selv at utdannings-tallene er svært usikre og kan ha blitt forfalsket. Også helsetallene er svært usikre. **Av Tor Aksel Bolle**

«Ni millioner barn går på skolen i Afghanistan, 41 prosent av dem er jenter.», fastslo utenriksminister Børge Brende under åpningen av en Afghanistan-konferanse i Oslo i november i fjor.

I mai 2012 redegjorde daværende utenriksminister Jonas Gahr Støre for utviklingen i Afghanistan i Stortinget. Han viste til sitt møte med Afghanistans utdanningsminister og sa blant annet: «Utdanningsminister Wardak trakk fram at det aldri har vært så mange barn i skolen som i dag: om lag 9 millioner.»

Utenriksdepartementet (se egen sak) opplyser til Bistandsaktuelt at tallene de bruker hentes fra en rekke kilder, blant annet Verdensbanken, Asiabanken og afghanske myndigheter.

Organisasjoner som FN eller Verdensbanken baserer seg likevel i stor grad på beregninger og innberetninger fra afghanske myndigheter, sier flere ekspertkilder til Bistandsaktuelt. Det er det afghanske utdanningsdepartementet som samler inn nasjonale utdanningstall. En rekke forhold, først og fremst den vanskelige sikkerhetssituasjonen, gjør at det er svært vanskelig for verdenssamfunnets representanter å samle inn egne uavhengige tall.

Ni millioner?

Det afghanske utdanningsdepartementet anslår at det nå går rundt 8,3 millioner elever på skole i Afghanistan. Men mange faller fra, særlig jenter slutter underveis. Da nyhetssnettstedet BuzzFeed's journalister

tidligere i år besøkte 50 skoler som var støttet av amerikanske bistandsmidler, fant de langt færre elever enn det offisielt skulle være. Det var om lag 40 prosent færre jenter i virkeligheten enn i skoleregistrene.

«The United States trumpets education as one of its shining successes of the war in Afghanistan. A BuzzFeed News investigation reveals U.S. claims were often outright lies», konkluderer nettstedet.

Afghanske skolebarn blir stående i skoleregistret i minst to år etter at de har sluttet å møte opp. Det går fram av en fersk rapport fra afghanske utdanningsmyndigheter. Av de rundt 8,3 millioner registrerte elevene anslår afghanerne selv at over 1,5 millioner er fraværende eller har

droppet helt ut.

Afghanske myndigheter skriver i utkastet til den afghanske utdanningsplanen for 2015-2020 følgende: «Det er stor usikkerhet knyttet til Afghanistans utdanningsdata. Tallene er basert på rektorenes egen rapportering og rektorene blåser ofte opp elevtallene, fordi støtten de får avhenger av hvor mange elever de oppgir at de har. Det finnes ikke et uavhengig system for verifisering.»

Kun på papiret

– Vi kan dessverre ikke være sikre på noe annet enn at det har vært en stor økning i tallet på barn i skolen og at mange flere millioner er i skole nå enn i 2001, sier Arne Strand. Forskningsjefen ved Chr. Michelsens institutt kjenner det afghanske utdanningssystemet godt.

Strand sier at det er et stort antall registrerte elever som ikke møter på skolene. I tillegg er det også mange skoler og lærere som kun eksisterer på papiret, som utgiftsposter på det afghanske utdanningsbudsjettet.

– Det er hevet over enhver tvil at det er mange «ghost schools and teachers». Det har jeg fått bekreftet

«Det er hevet over enhver tvil at det er mange «ghost schools and teachers»»

Arne Strand, forskningsjef CMI.

tall-juks

Det er stor usikkerhet knyttet til både hvor mange elever som går på skole i Afghanistan og hvor mange av dem som er jenter. Bildet viser en jenteklasse Logar-provinsen.

Foto: Natacha Pisarenko/Scanpix

av flere jeg har snakket med når jeg har evaluert utdanningsprosjekter, sier han.

Usikre tall

Liv Kjølseth, som er generalsekretær i Afghanistankomiteen, understreker også at alle tall fra Afghanistan er svært usikre.

– Mangelfullt folkeregister, en utfordrende sikkerhetssituasjon og dårlig tilgjengelighet gjør det vanskelig å samle data. Som med alle tall skal en være bevisst på hvordan utdanningstallene brukes, sier Kjølseth.

Hun poengterer at selv om det faktisk skulle være ni millioner skoleelever i Afghanistan, så forteller det tallet egentlig lite.

– Det er uansett bare et tall på hvor mange elever som er registrert. Det er ikke tall på hvor mange som kommer hver dag, hvor mange som faktisk kan lese og skrive eller hvor mange som fullfører hele skoleløpet og kvalifiserer seg til høyere utdanning, sier Kjølseth.

«Den nye utdanningsministeren, Asadullah Hanif Balkhi, sa til parlamentet at skoler i utrygge deler av landet ikke er i drift. Han sa også at embets-

menn, som jobbet under tidligere president Hamid Karzai, ga regjeringen og utenlandske givere falske data som viste at langt flere skoler var i drift enn det som er tilfelle».

Dette skrev den afghanske nyhetstjenesten Tolo News 27. mai i år. Anklagene fra Balkhi vakte oppsikt, blant annet hos USAID som ba om en forklaring fra utdanningsministeren. Ifølge USAID hevdet Balkhi senere at han var blitt feilsitert. Tolo News har imidlertid ikke endret sitatet.

En av medarbeiderne i den anerkjente tenketanken Afghan Analyst Network dro i 2013 til provinsen Ghor for å undersøke hvordan situasjonen var på skolene. Han besøkte blant annet en skole som skulle hatt 767 elever og 13 lærere. Den viste seg å ha bare 20 elever og 5 lærere.

Lokale lærere og embetsmenn fortalte at store deler av skolesystemet i provinsen eksisterte kun på papiret. Falske eksamensresultater ble rutinemessig levert inn for at støtten fra utdanningsdepartementet fortsatt skulle bli utbetalt. Mye av disse pengene havnet angivelig i lommene på lokale ledere, mange av dem med bånd til Taliban og andre opprørsgrupper.

– Helsetallene stemmer ikke

– PROBLEMET MED mange av helsetallene som brukes om Afghanistan er at de neppe stemmer. Her er det stor forskjell på fin retorikk fra politikere og den virkeligheten afghanere flest lever i, sier Kim Clausen.

I april kom Clausen hjem til Norge etter å ha vært feltkoordinator for Leger Uten Grenser i Kunduz-provinsen i ett år.

Clausens synspunkter støttes av en rapport Leger Uten Grenser la fram i fjor. «Den overdrevne optimistiske retorikken om helsesuksesser skiller seg markant fra den

virkeligheten våre ansatte ser på bakken», skriver organisasjonen.

– Bak pene tall skjuler det seg blant annet korrupsjon, manglede sikkerhet og mangel på helsepersonell, sier Clausen.

Han poengterer at det har skjedd forbedringer i helsetilbudet mange steder, men at omfanget er svært usikkert.

– Jeg tror ikke norske politikere bevisst lyver om dette, men jeg tror at man fra norsk side i mange sammenhenger ser det man vil se. Man velger å ignorere at tallene er lite troverdige, sier Clausen.

UD: – Bruker de beste tallene vi har

PRESSERÅDGIVER I Utenriksdepartementet, Veslemøy Salvesen, understreker at det er vanskelig å få sikre tall fra Afghanistan

– Dette skyldes dels landets utviklingsnivå og dels at landet er i konflikt, hvilket gjør det vanskelig å innhente nøyaktige data. Vi bruker

dermed en kombinasjon av ulike kilder for å danne oss et best mulig bilde av utviklingen i landet, sier hun.

UD-talskvinnen opplyser at de vanligste kildene til statistikk Afghanistans fagdepartementer, Verdensbanken og Asian Development Bank.

Da den amerikanske generalinspektøren for Afghanistan brukte satellittbilder for å undersøke områder hvor det angivelig skulle ligge bistandsfinansierte helsetasjoner fant de i flere tilfeller ingen bygninger. Som på dette bildet.

Foto: SIGAR

Ikke ni, men fire millioner?

Den amerikanske generalinspektøren for Afghanistan, John Sopko, er svært skeptisk til tallene som ofte brukes av afghanske myndigheter og hjelpeorganisasjoner. I motsetning til de fleste bistandsorganisasjonene i Afghanistan foretar organisasjonen som Sopko leder, SIGAR, hvert år et stort antall egne, uavhengige inspeksjoner og revisjoner på bakken i Afghanistan.

I en tale han holdt tidligere i år i New York understreket generalinspektøren betydningen av å «skille mellom fakta og fantasi» i utviklingsarbeidet i Afghanistan. Ifølge Sopko hadde en høytstående ansatt i USAID fortalt ham at antallet elever i afghanske skoler like gjerne kan være fire millioner som åtte-ni millioner. Sopko sa også at flere afghanske hjelpeorganisasjoner mener at tallet kan være så lavt.

I Middelhavet

Også de afghanske helsetallene utenriksminister Børge Brende, tidligere utenriksminister Jonas Gahr Støre, samt en rekke andre norsk politikere har referert til, er svært usikre. For

eksempel opplyste Brende i fjor i en tale at det nå er mer enn 2000 helsetasjoner i landet.

USA er den desidert størst bistandsgiveren til Afghanistan, også innen helse. Den amerikanske generalinspektøren fikk i 2014 de geografiske koordinatene til 551 helsetasjoner fra USAID. Dette var klinikker som amerikanske bistandsdollar skulle ha vært med på å finansiere. SIGAR brukte satellitteknologi for å sjekke om de kunne finne helsetasjonene. Ifølge undersøkelsene var det i 80 prosent av tilfellene problemer med koordinatene som skulle vise hvor helsetasjonene lå.

13 av koordinatene som skulle oppgi hvor helsetasjoner var, anga posisjoner utenfor Afghanistan. En helsetasjon lå angivelig et sted i Middelhavet. I 189 tilfeller fant SIGAR ingen bygning innenfor en radius av 120 meter av der helsetasjonen skulle ligge.

USAID har kritisert generalinspektøren for å bruke gamle koordinater, noe Sopko og hans medarbeidere har avvist. USAID har gitt SIGAR nye koordinater. Begge organisasjoner undersøker fortsatt saken. ■

16 **Aktuelt**

– Om de uskrevne reglene sier at kvinnen bør underordne seg mannen, hjelper det ikke at hun får støtte til å opprette konto i banken, sier forsker og FN-ansatt Hilde Jakobsen. Bildet er fra et mikrofinansprosjekt i Rufiji-deltaet. (Illustrasjonsbilde.)

Hvorfor er det greit å banke kona?

Bistandsarbeidere er for feige i møte med kjønne maktforhold i utviklingsland, mener forsker og FN-ansatt Hilde Jakobsen. Hun har nylig skrevet avhandling om vold mot kvinner i Tanzania.

Av **Johanne Hovland**

Hvorfor synes folk det er greit at mannen banker kona? I en ny doktorgrad fra Universitetet i Bergen søker Jakobsen svar på hva som gjør at tuktt mot kvinner er rettferdiggjort i tanzaniansk kultur.

Ifølge Demographic Health Survey fra 2011 mener om lag halvparten av alle spurte i Tanzania at en mann har rett til å gi sin kone juling. Det er den dokumenterte holdningen blant både menn og kvinner i et land der vold ellers har svært lav aksept.

Sprikende etikk

Det var under arbeidet med en evaluering av et bistandsprogram mot seksuell og kjønnsbasert vold hos FNs høykommissær for flyktninger at hun ble fanget av problematikken. Nyutdannede med master i kriminologi fra Cambridge jobbet Jakobsen i en flyktningleir i Vest-Tanzania. Der oppdaget hun at det eksisterte et todelt syn på vold blant bistandsarbeiderne. Europeerne hadde én moral, tanzanianske ansatte en annen. Etikken spriket.

– Europeerne tok for gitt at det var en felles oppfatning i programmet om

at vold skulle slås hardt ned på. Men tanzanianerne vurderte det ikke som problematisk å bruke fysisk makt eller tvinge en kvinne til å gjøre noe mot hennes egen vilje, sier Jakobsen.

Hvorfor endret kjønnsdimensjonen deres syn på volden?

Lov og orden

Fire års feltarbeid i distriktene Arumeru og Kigoma Vijijini har gitt økt kunnskap.

– Mange tanzanianere mener vold mot noen kvinner skal fungere som et avskrekkende eksempel for å holde alle kvinner på plass, sier Jakobsen.

Gjennom sitt feltarbeid har hun de siste årene holdt flere gruppediskusjoner med tanzanianske kvinner og menn. På den måten har hun fått innsikt i holdningene som skjuler seg bak den allment aksepterte praksisen – å gi sin kone juling i hjemmet.

Jakobsen viser til hvordan normer, makt, frivillighet og tvang er bundet sammen og dermed bidrar til å opprettholde kjønnshierarkiene i kulturen.

– Det er innforståtte grenser mellom kjønnene, sier Jakobsen.

– Hvis kvinner får en ørefik er det «de-

HVEM

■ Hilde Jakobsen er seniorrådgiver ved UN Women i Sierra Leone.

■ Ph.D. fra fagmiljøet Gender and Development ved Universitetet i Bergen.

■ Har jobbet med vold mot kvinner i flyktningleirer i Tanzania, Guinea og Tsjad.

Les mer på nett

Les mer: bora.uib.no/handle/1956/10118

res egen feil», fordi de ikke har oppført seg innenfor parameterne av hva som er akseptert femininitet.

Dermed blir ansvaret flyttet fra den som slår til den som blir slått, poengterer Jakobsen i avhandlingen. – Hegemoniske kjønnsnormer støtter opp om praksisen. Samfunnets uskrevne regler tar på et vis julingen i forsvar, sier hun.

Hvor hyppig en slik juling forekommer, er vanskelig å dokumentere. Men etter forskningen på den tanzanianske landsbygda kan Jakobsen bedre avdekke noen av mekanismene bak voldshandlingene. Hun viser til at kvinnes kunnskap om konsekvensene former maktforholdet.

– Kvinnene oppfører seg innenfor forventede rammer for å unngå julingen. På den måten styrer mennene deres handlingsrom, sier Jakobsen.

«Den gode julingen» skal altså være et middel for å forebygge avvik fra kjønnsnormene. Og fordi kvinnene ikke ønsker vold, posisjonerer de seg heller under mannen i ekteskapet.

– Paradokset er at tukten blir begrunnet med å opprettholde lov og orden. Utenfor ekteskapet oppfattes derimot vold som det motsatte – noe som skaper ubalanse og truer samfunnets orden, sier hun.

Vil flytte fokus

I doktorgraden viser Jakobsen til at det finnes mye forskning og en rekke bistandstiltak på området. Men en betydelig utvikling for kvinners stilling i Øst-Afrika krever markant endring i kjønnsideologiene, skriver hun i sin

konklusjon.

– Bistandsorganisasjoner og andre ikke-statlige organisasjoner som jobber med «gender» burde fokusere på maktstrukturer og uskrevne regler, sier den ferske doktoren.

Hennes inntrykk er at fokuset i dag primært er på formelle rettigheter knyttet til faktorer som rett til utdanning, muligheter for økonomisk utvikling og deltakelse i arbeidslivet.

Jakobsen viser til at kjønnsstrukturene og maktforholdene lever sitt eget liv på privat basis.

– Det hjelper ikke at kvinnen får støtte til å opprette egen konto i banken. Dersom de uskrevne reglene sier at hun bør underordne seg mannen, vil hun oppleve at hun må underkaste seg en sosial orden når hun kommer hjem, sier Jakobsen.

– Kritiser makta

Derfor håper hun at bistandsfeltet fremover vil legge det holdningsskapende arbeidet til grunn når nye prosjekter skal utvikles.

– Det er aldri populært å kritisere makta. Men kjønnsrollemønstre handler nettopp om makt, hegemoni og normer. Man må ha mot til å sette spørsmålsteget ved mellommenneskelige maktmekanismer. Først da kan vi få et utgangspunkt for en reell utvikling videre, avslutter Hilde Jakobsen.

Doktorgraden «The Good Beating: Social norms supporting men's partner violence in Tanzania» er skrevet ved Avdeling for Gender and Development ved Universitetet i Bergen. ■

Studentene flykter fra utviklingsstudier

Stadig færre søker studieprogrammet utviklingsstudier på bachelornivå. Tre av fire studieplasser er forsvunnet siden 2007. **Av Margrethe Gustavsen**

Universitetet i Bergen, som hadde 74 studieplasser i utviklingsstudier, tilbyr fra i år ikke lenger studieprogrammet. I år er det kun Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA), Universitetet i Oslo og i Agder, samt Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) som tilbyr en slik bachelor.

Siden 2007, er antallet plasser på utviklingsstudier i Norge redusert fra i underkant av 800, til 206 plasser i årets opptak.

Selv som det er blitt færre plasser å kjempe om, har bachelor i utviklingsstudier likevel få søkere per plass. I gjennomsnitt er det omtrent 2,3 søkere per plass – av de som har

utviklingsstudier som førstevalg.

Tidligere har utviklingsstudier på HiOA knivet i toppen som et av de mest populære studiene i hele Norge, sammen med medisin. Dette var tidligere landets mest populære utviklingsstudiet. Men ved siste inntak i år slapp høgskolen inn alle kvalifiserte søkere av de som søkte på førstegangsvitnemål.

Populær master

Masterstudiene i utviklingsfag har ikke den samme negative utviklingen som bachelorstudiene. Professor Dan Banik ved Senter for utvikling og miljø (SUM) ved Universitetet i Oslo forteller at deres masterstudium «Culture, Environment and Sustainability» har like stor søkning som tidligere år.

– Det er like stor interesse som før, og vi får studenter fra hele verden, så jeg bekymrer meg ikke, sier Banik.

Imidlertid er det ikke slik at de fleste av master- og PhD-studentene på SUM har en bachelor i utviklingsstudier i bunnen. Studentene her

Professor Dan Banik ved Senter for utvikling og miljø.

rekrutteres fra et bredt spekter av fagdisipliner innenfor samfunnsfag og humaniora.

Via fagdisipliner

Bildet bekreftes av Knut Hidle, førsteamanuensis på Institutt for geografi ved Universitetet i Bergen. Han sier at grunnen til at studiet ble lagt ned der var at de aldri fikk til et program med reell tverrfaglighet.

Ifølge Hidle var og er emnene og fagene om internasjonal utvikling populære, men man opplevde at stadig færre var interessert i å ta dem gjennom programmet. Mange hoppet i stedet av utviklingsstudier og inn i fagdisipliner som statsvitenskap, bare for å ta de samme fagene derfra. De vurderer nå et masterprogram etter SUMs modell som alternativ.

Pretsisjestudier etterspurt

Ulike utviklingsrelaterte studier ved store etablerte institusjoner som School of Oriental and African Studies (SOAS) i London, spesielt på masternivå, har trukket mange norske studenter de siste årene. Prestisjeutdanninger som den på SOAS, samt utenlandserfaringen som følger med, er etterspurt av arbeidsgivere i bistandsbransjen. Likevel oppfatter ikke Hidle at arbeidsgivere skyr kandidater med norske utviklingsstudier.

– Hvis de foretrekker de som har tatt hele graden ute og tenker at det er bedre enn i Norge, er jo det trist, men det har jeg ikke fått inntrykk av. Internasjonal erfaring og kompetanse er jo etterspurt overalt i arbeidslivet. Vi jobber derfor hardt for å få våre studenter til å ta i hvert fall deler av utdanningen ute, sier han.

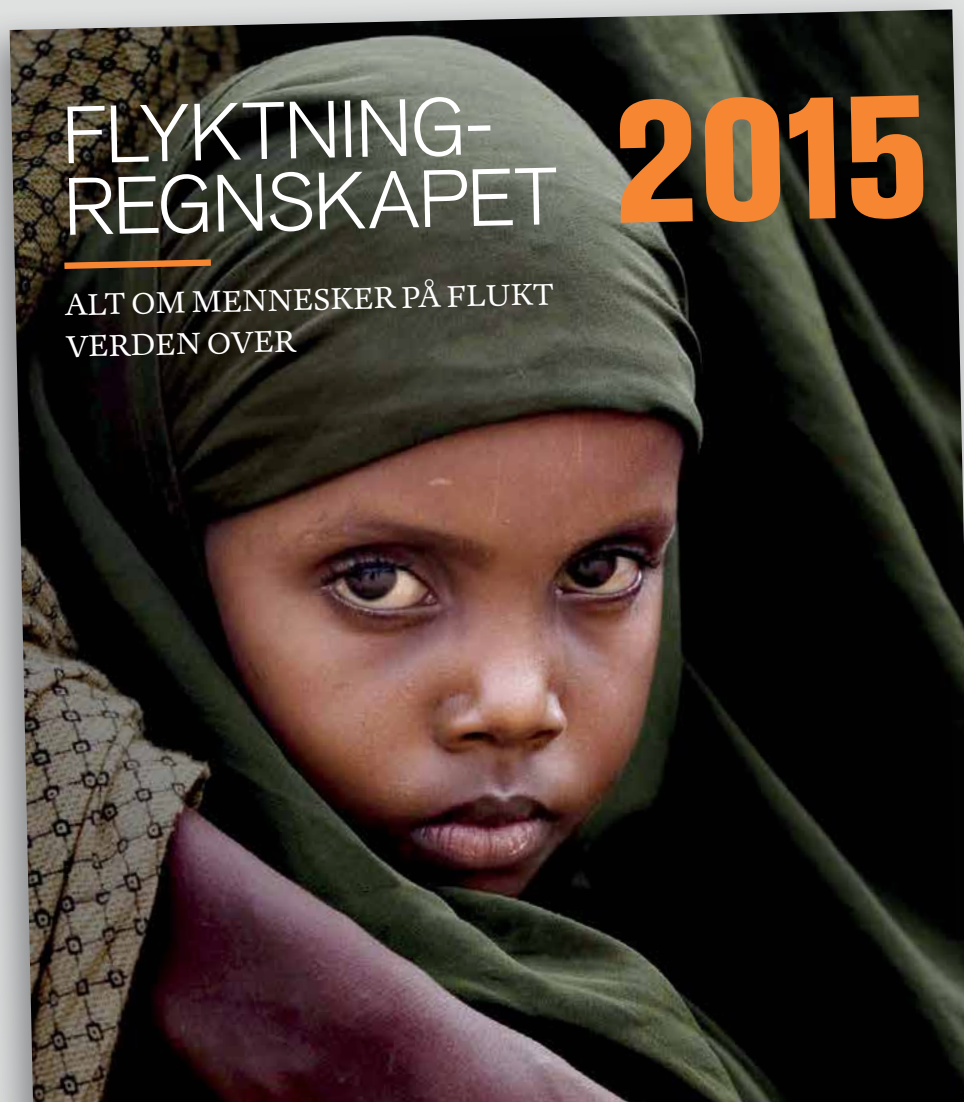
Imidlertid er utviklingsstudier i Oslo ikke spesielt godt tilrettelagt for utveksling utenom feltarbeidet til bacheloroppgaven. Dette er fordi så mange av fagene er obligatoriske, noe som begrenser mulighetene veldig for hvor man kan reise.

– Ufortjent dårlig rykte

En som er svært fornøyd med sitt valg om å ta utviklingsstudier er tidligere leder i Studentenes og akademikernes hjelpefond (SAIH), Jørn Wichne Pedersen. Han tok en bachelor i utviklingsstudier på UiO, og en master i statsvitenskap. Etter to år som leder i SAIH skal han nå til Utenriksdepartementet hvor han blir aspirant til høsten.

– Jeg mener at utviklingsstudier har fått et ufortjent dårlig rykte. Det var en periode da alle studiesteder skulle tilby det, at kvaliteten kanskje ikke var like høy overalt, men på de store stedene var den det, sier Pedersen. ■

« Siden 2007, er antallet plasser på utviklingsstudier i Norge redusert fra i underkant av 800, til 206 plasser i årets opptak. »

FLYKTNING-REGNSKAPET 2015

ALT OM MENNESKER PÅ FLUKT VERDEN OVER

Bestill FLYKTNINGREGNSKAPET gratis!

Gå inn på www.flyktninghjelpen.no eller send en e-post til bestilling@nrc.no

59,5 millioner mennesker på flukt verden over

Årets rekordtall viser et dystert bilde av en verden med mange store, samtidige fluktkriser, der Syria, Irak, Sør Sudan og Den sentralafrikanske republikk er blant de verste. Samtidig fortsetter de mangeårige krisene i land som DR Kongo, Jemen og Sudan.

Flyktninghjelpens årlige rapport, Flyktningsregnskapet, inneholder analyser av globale og regionale trender, 80 landprofiler, de ti mest neglisjerte fluktsituasjonene og temasaker om blant annet båtflyktinger til Europa, konfliktene i Midøsten og utdanning i konfliktområder.

Flyktninghjelpen har rundt 4000 ansatte i nærmere 25 land, i noen av verdens verste konfliktområder. Flyktningsregnskapet er basert på tall fra Flyktninghjelpens senter for internt fordrevne (IDMC) og UNHCR.

FLYKTNINGHJELPEN
NORWEGIAN REFUGEE COUNCIL

NRC

18 Tema: Kvinneblikk på utviklingsmålene

– Se på henne. Hun er så liten, sier Qadan Mohammed Ahmed (33) om datteren Iqra Ali. Den premature jenta, født i syvende måned, skal ikke få et langt liv.

Foto: Espen Røst

Store fremskritt for mødre og barn

...men fortsatt er det altfor mange som dør

- FNs generalsekretær mener Tusenårsmålene er tidenes dugnad for å bekjempe fattigdom. Men det er langt igjen før målene om redusert mødre- og barnedød vil nås.
- Nær 300 000 kvinner vil dø under graviditet eller i forbindelse med fødsel i løpet av 2015. To millioner spedbarn vil ikke overleve den første uka utenfor mors liv.
- Qadan Mohammed Ahmed har tidligere vært gjennom ni krevende fødsler i et land der helsetjenester er nærmest fraværende. Nå har hun båret frem enda et barn.

Av Espen Røst, i Somaliland

Det er svalere her inne. Qadan Mohammed Ahmed (33) sitter med en liten bylt i fanget på et dunkelt rom i Somalilands største sykehus. Selv om det nok er litt behageligere for nyfødte Iqra Ali enn i den brennhete solen utenfor, sliter jenta med å puste. Qadans tiende barn er prematur, født i sjuende måned og veier 500 gram.

I Somalia og her i det nordlige Somaliland finnes svært lite statistikk. Men ifølge sykepleierne på sykehuset er den 33 år gamle nybakte moren et typisk eksempel på en gjennomsnittskvinne i Somalia: Mange fødsler og høy risiko for at barnet dør. Verdens helseorganisasjon (WHO) mener landet er blant de verste i verden på mødre- og spedbarnsdødelighet. Et svakt, eller ikke-eksisterende, helsevesen er en av årsakene, ifølge FN-organisasjonen.

Fem dager gammel

Qadan Mohammed Ahmed har båret frem ti barn i en alder av 33 år. Men tre av barna døde under eller kort tid etter fødsel. Hun forteller at det er andre gang hun har født på et sykehus. De åtte første fødslene skjedde i hjemmet, på landsbygda litt utenfor Hargeisa.

Sammen med mannen lever Qadan et nomadeliv, og som regel bor familien langt unna sykehus eller helsestasjoner. Husdyra, geiter og kameler, bestemmer sammen med værforhold, tørke og vanntilgang hvor familien til enhver tid befinner seg. En fødsel forandrer ikke det; for slik har kvinner båret frem barn i denne delen av Afrika gjennom generasjoner. At ikke alle overlever, det er en del av livets realiteter. Insha'Allah.

– Tre av barna mine er døde. En var død da det kom ut, én døde etter noen timer, og én levde i fire måneder, forteller Qadan og titter ned på lille Iqra Ali:

– Se på henne. Hun er så liten, sier hun ettertenksomt og antyder at hun ikke har stor tro på et langt liv for den lille jenta.

Det har ikke sykehuspersonalet heller.

– Det minste fortidligfødte barnet vi har reddet her ved sykehuset veide 700 gram. Et spedbarn på bare 500 gram... det er veldig lite, sier Faduma Hassan, en av sykepleierne.

Slutter å puste

Den påfølgende natten slutter lille Iqra Ali å puste. Sykepleieren på nattevakt, Barwako Aden, forsøker gjenoppliving, men den lille jenta dør. Fem dager gammel.

– Det var ekstremt liten sjanse for at hun skulle overleve, sier sykepleier Barwako til Bistandsaktuelt.

– Dette er dessverre ikke uvanlig her. En av mine kusiner har vært gravid 22 ganger, og vært gjennom 19 fødsler. Seks av barna lever i dag. Hun er snart 40 år og nå er hun gravid igjen, kommenterer en av de andre sykepleierne på morgenvakt den triste beskjeden.

Dagen etter at lille Iqra Ali dør snakker Bistandsaktuelt igjen med moren Qadan Mohammed Ahmed. Hun har båret frem ti barn, fire av dem er døde.

– Hun var så liten. At hun ikke greide seg er ikke så overraskende. Men det er veldig trist. Nå sitter jeg her med melk i brystene og kjenner på sorgen, sier Qadan stille:

– Men livet må gå videre. Mange

har opplevd det jeg opplever nå. Det skjer igjen og igjen. Men en kvinne skulle ikke bli frarøvet sitt barn. Når man har båret på et liv, inni seg i så mange måneder, burde man få oppleve gleden ved et nytt liv. Det hadde vært rettferdig, Insha'Allah.

En vellykket kampanje

Det var i 2000 FNs medlemsland vedtok Tusenårsmålene (Millenium Development Goals - MDG) for å bekjempe fattigdommen i verden - med frist til 2015. Norge var blant de landene som jublet over vedtaket, og som lovet å bidra til finansieringen. Redusert barne- og mødedødelighet har vært en viktig satsing i norsk utviklingspolitikk det siste tiåret.

Tross en betydelig fremgang i antall mødre som overlever svangerskap og fødsel de siste tiårene, har verden fortsatt ikke klart å oppfylle tusenårs målet om bedret mødre-helse. Det er en av konklusjonene i FNs sluttrapport som kom tidligere i sommer.

■ I 1990 døde 380 kvinner per 100 000 levendefødte barn. Målet var å få tallet ned til 95 innen 2015, men fortsatt dør 210 kvinner per 100 000 levendefødte barn.

■ Fortsatt dør nærmere 300 000 kvinner årlig i forbindelse med graviditet eller fødsel.

Det er store variasjoner fra land til land men hele 96 land anslås å ville trenge mer enn 20 år etter 2015 for å nå målet. En viktig årsak til manglende fremgang er at bare én av tre kvinner på landsbygda i fattige land får tilstrekkelig helsehjelp under svangerskapet. Tilgangen på helsestasjoner og personell er ofte svært begrenset, og terskelen for å søke hjelp kan være høy.

Den første dagen

Den første dagen, uken og måneden er mest kritisk i et barns liv. I 1990 døde 12,7 millioner barn i verden før de fylte fem år. Det tallet er nå nesten halvert, men av de nesten seks millioner barna som ikke vil få oppleve sin femte fødselsdag i 2015, vil en million ta sitt første og siste pust den dagen de blir født. Ytterligere en million vil dø den første uka, ifølge MDG-rapporten.

■ Nesten halvparten av barna som skal dø før fylte fem år i 2015; til sammen 2,8 millioner babyer, vil dø i løpet av nyfødtperioden, de første 28 dagene av livet.

■ Selv om barnedødeligheten er redusert med mer enn 50 prosent de siste 25 årene - fra 90 til 43 dødsfall per 1000 levendefødte barn - er ikke Tusenårs målet på to tredjedelers reduksjon nådd.

I Afrika sør for Sahara; i land som Niger, Mali, Den sentralafrikanske republikk og DR Kongo er mødre- og barnedødeligheten fortsatt alarmende høy. Der får bare ytterst få kvinner nødvendig helsehjelp i forbindelse med svangerskap. Og som Bistandsaktuelt tidligere har skrevet ligger Somalia helt på bunn av lista. Ifølge beregninger fra WHO (det finnes ikke reelle tall; journ.ann) dør 850 somaliske kvinner per 100 000 levendefødte barn, og 146 barn per 1000 fødte vil dø før fylte fem år.

Handler om å overleve

Kupert, brunt, steinete landskap. Noen få harde regnskyll har gitt buskene et grønt skjær, men det er fortsatt relativt tørt, og i elveleiet

20 Tema: Kvinneblikk på utviklingsmålene

nedenfor Nimco Abdisamad Yuusufs hjem er det gravd dypt for å nå ned til grunnvannet. En gruppe geiter spiser av en busk, brunlig den også.

– Livet her er hardt. Det handler om å overleve, sier 35-åringen til Bistandsaktuelt.

Nimco bor med mann, syv barn og femti geiter på landsbygda i Dhubato i Somaliland. 35-åringen forteller at hun har født alle sine ni barn på et teppe på jordgulvet hjemme i den lille hytta som familien bor i. Men hjemme er ikke ett sted. Som nomade flytter familien over store områder, og de er sjelden i nærheten av en helseklinikk.

Under fødsle har hun som regel fått bistand av en nabokvinne, og det har ikke vært uten dramatik.

– Jeg har mistet veldig mye blod. Hver gang. Heldigvis har det gått bra med meg, men to av barna klarte ikke påkjenningen, Masha Allah, sier den vevre kvinnen til Bistandsaktuelt.

Prekær situasjon

Ifølge WHO er underernæring hos mor en underliggende årsak i mer enn en tredjedel av alle spedbarnsdødsfallene. Et helhetlig helsetilbud og oppfølging fra helsepersonell er nødvendig for en god start i livet.

Riktig omsorg kan redde livet til både mor og barn: Det vet Edna Aden Ismael, og det har hun viet livet sitt til.

WHO-toppen returnerte til hjemlandet fra New York og startet Edna Aden Maternity Hospital i Hargeisa. I mer enn ti år har sykehuset bidratt til å lette på Somalilands dystre statistikk på mødre- og barnehelse.

– Vi må lære opp flere jordmødre. Jordmødrene må dra ut på landsbygda og møte kvinnene der de bor. Det er det som er løsningen, sier hun.

300 jordmødre

Ifølge Aden har Somaliland nå 300 ut-

dannede jordmødre. Totalt. Med en estimert befolkning på fire millioner mennesker er det for lite: Aden mener et minimum må være 1000 utdannede jordmødre.

– Situasjonen er prekær. Tallene FN opererer med på mødre- og barnedødelighet kan også være for lave, sier Aden og påpeker at de uansett bare er estimater; kanskje et gjennomsnitt.

– For kvinner på landsbygda er forholdene uholdbare, og for de som ikke har tilgang til helsetjenester i det hele tatt, vil tallet være langt høyere enn det FN opererer med. Disse kvin-

– Livet her er hardt. Det handler om å overleve, sier Nimco Abdisamad Yuusuf (35) og forteller at hun har født ni barn på jordgulvet i hytta. To av barna døde i forbindelse med fødsel.

Foto: Espen Røst

Tusenårsmålene – hva er oppnådd?

1 Halvere ekstrem fattigdom = Målet er oppnådd

I 1990 levde 1,9 milliarder mennesker (47 prosent av verdens befolkning) i ekstrem fattigdom for under 1,25 dollar om dagen, mot 836 millioner i 2015 (14 prosent). En viktig årsak er at store land, som Kina og India, har hatt enorm framgang. Mesteparten av forbedringen har skjedd siden år 2000.

2 Sikre utdanning for alle = 50 prosent av målet er oppnådd

Andelen barn som går på skole har økt betraktelig siden 2000, men tusenårs-målet om universell utdanning er ikke nådd. Andelen barn som begynner på grunnskolen i utviklingsland som helhet har økt fra 83 prosent i år 2000 til 91 prosent i 2015. Den store veksten i andel barn på skole fant sted mellom 1999 og 2004. Etter det har den sakkett betydelig. 57 millioner barn i skolealder går ikke på skole i 2015, mot rundt 100 millioner i år 2000.

3 Styrke kvinners stilling = 90 prosent av målet er oppnådd

Mange flere jenter går nå på skolen sammenlignet med år 2000. Utviklingslandene som helhet har oppnådd målet om å skape mer likestilling mellom kjønnene i grunnskolen, på videregående skole og innen høyere utdanning. Kvinner utgjør nå 41 prosent av de som jobber i betalte yrker utenom jordbruk. Det er en økning fra 35 prosent i 1990. Kvinners representasjon i parlamenter har blitt styrket i nesten 90 prosent av de 174 landene det eksisterer data på, og gjennomsnittsandelen har nesten doblet seg. Likevel er bare 1 av 5 representanter i parlamenter kvinner.

4 Redusere barnedødeligheten = 70 prosent av målet er oppnådd

På verdensbasis har barnedødeligheten sunket med over halvparten mellom 1990 og 2015. I 1990 døde 90 av 1000 levendefødte barn før de fylte fem år. I 2015 hadde tallet sunket til 43 av 1000 barn. På tross av befolkningsvekst, har antallet barn som døde før de fylte fem år sunket fra 12,7 millioner på verdensbasis i 1990 til nesten 6 millioner i 2015. Likevel er det et stykke igjen før mål 4 er nådd, at barnedødelighetsraten fra 1990 synker med to tredeler.

5 Redusere mødredød = 60 prosent av målet er oppnådd

Antall mødre som dør under svangerskap eller fødsel har gått ned i alle deler av verden. Siden 1990 har den globale mødredødeligheten sunket med 45 prosent, og mesteparten av reduksjonen har foregått etter år 2000. Det er imidlertid langt igjen før målet om å redusere mødredødeligheten med tre firedele er nådd, og tusenårs mål fem er blant målene som har lengst igjen før det blir oppnådd.

6 Bekjempe HIV/AIDS, malaria og tuberkulose = Målet er oppnådd

Nye hiv-tilfeller sank med 40 prosent mellom år 2000 og 2013, fra rundt 3,5 millioner til 2,1 millioner. Fordi flere får tilgang til behandling for hiv-smitt, er det færre som dør av aidsrelaterte årsaker. Over 6,2 millioner dødsfall grunnet malaria ble forhindret mellom år 2000 og 2015, først og fremst av barn under fem år i Afrika sør for Sahara. Antallet tilfeller av malaria globalt har sunket med 37 prosent og antallet malariadødsfall har sunket med 58 prosent. Dødsraten for tuberkulose-smittede sank med 45 prosent mellom 1990 og 2013. På tross av fremgangen døde så mange som 1,3 millioner mennesker av tuberkulose i 2012.

7 Halvere andelen mennesker uten tilgang til sikkert drikkevann = Målet er oppnådd

Tusenårs mål syv omfatter flere ulike sider av miljøutfordringene, blant annet vann, situasjonen for slumbeboere, og tap av naturressurser. De siste årene har klimaendringene komplisert arbeidet med målet, men utgangspunktet for målet, å halvere andelen mennesker uten tilgang til sikkert drikkevann er oppnådd.

8 Bygge et globalt partnerskap for utvikling = Målet har ingen klar og målbar slutt

Målet stiller krav til de rike landene om å gi mer bistand, lette gjeldsbyrden på fattige land og utvikle mer rettferdige handelsregler. Andelen bistandspenger som blir overført fra de rikeste landene til de fattigste økte med 66 prosent (i realverdi) mellom år 2000 og 2014. Samlede bistandsoverføringer i 2014 var rekordhøy med 135,2 milliarder dollar, sammenlignet med 81 milliarder i 1990.

Kilde: FN

nene er fattige, ofte anemiske og underernærte – og de trenger hjelp.

Selv om sykehussjefen er tydelig på at veldig mye kan bli bedre, mener hun Tusenårsmålene har bidratt til en utvikling som går i riktig retning.

I riktig retning

Hennes eget sykehus er en del av denne positive utviklingen.

– Her har vi behandlet mer enn 30 000 pasienter i løpet av de årene sykehuset har vært i drift, omtrent halvparten har vært gravide.

– Og det er en oppsiktsvekkende

statistikk Aden kan vise til, ifølge sykehusets egne tall: Av de vel 16 000 levendefødte barna sykehuset har tatt i mot, har 56 mødre ikke overlevd fødselen. Det er langt lavere en landets gjennomsnitt.

– Men, sier Aden, og gjentar:

– Jeg har dedikert livet mitt til å kjempe for kvinners rettigheter, for en bedret mødre- og barnehelse. For å nå de store massene må vi trene opp helsepersonell som kan reise dit kvinner bor, ut på landsbygda. Mitt mantra er; opplæring, opplæring, opplæring. Det er det eneste svaret. Et papir signert i

Edna Aden Ismail, sykehussjef.

Foto: Espen Røst

22 Tema: Kvinneblikk på utviklingsmålene

UNDP-sjef Helen Clark:

– Å investere i jenter gir

Tusenårsmål-kampanjen er verdenshistoriens mest vellykkede kampanje for å bekjempe fattigdom, fastslår FNs generalsekretær. Men ikke alt gikk bra. Kvinnene er tapere. – Det sier alt om kvinners status i verden i dag, sier Helen Clark, sjef for FNs utviklingsfond. **Av Hege Opseth Vandapuye**

1. januar 2016 starter en ny æra for FNs utviklingsarbeid, når medlemslandene går fra tusenårsmål til bærekraftsmål. Nye mål for utvikling skal forplikte verdens stater til å jobbe i samme retning – for å utrydde ekstrem fattigdom, bekjempe ulikhet og bremse farlige klimaendringer.

Det var stående applaus i FNs møtelokaler tidligere i sommer da medlemslandene ble enige om de nye bærekraftsmålene. Nå er det bare et par uker til de skal vedtas offisielt. En av de som har vært pådriverne i arbeidet er FN-toppen Helen Clark. Hun er fornøyd, men kritisk – og peker på at kvinnespørsmål må bli like naturlig som andre spørsmål om utvikling. Og

slik har det ikke vært tidligere, mener flere.

For mange mener kvinnene tapte kampen om kroner og politisk forandring. Mens FNs generalsekretær Ban Ki Moon jublet for solid måloppnåelse for tusenårsmålene generelt, var det i realiseringen av kvinnemålene at verden kom kortest. Helen Clark sier det slik: «Kultur og tradisjon står enkelte steder i veien for kvinners utvikling.»

– Kvinner må få tilgang til det samme som menn. Det handler ganske enkelt om menneskerettigheter, sier hun til Bistandsaktuelt.

Kontroverser

Dragkampen har vært mellom pro-

gressive stater, de fleste vestlige, som vil at reproduktiv helse skal bli mer enn tilgang på helsetjenester i forbindelse med graviditet og fødsel. På den andre siden står katolske land, Vatikanet, konservative stater og religiøse organisasjoner.

Dette er noen punkter som ennå skaper kontroverser blant FNs medlemsland – selv i 2015:

- seksuell og reproduktiv helse
- fødselshjelp
- tidlig ekteskap

– Om menn hadde født barn tror jeg det ville ha vært større fokus, støtte og oppfølging til disse problemene, sier avdelingsdirektør for helseteseksjonen i Norad, Helga Fogstad.

– Vi har også ved flere anledninger brukt Norge som eksempel på hvordan det kan lønne seg for den økonomiske utviklingen av et land å investere i kvinner til arbeidsmarkedet, sier hun.

Stor framgang

Tidligere utviklingsminister, nå direktør for OECDs utviklingskomité, Erik

Solheim er heller opptatt av alt det positive som har skjedd.

– Jeg ser det motsatt, det har vært stor framgang for verdens kvinner de siste tiårene. Tusenårsmålene er en av årsakene til det. Men selvsagt gjenstår mange viktige kamper, og flere for kvinner enn for menn, sier han.

Solheim mener politisk vilje er avgjørende for å få til forandring. Han er ikke bare enig i at kvinnene er taperne i arbeidet med å nå tusenårsmålene.

– Det er en enorm forbedring for kvinner i de aller fleste land, heldigvis. Forskjellen mellom jenter og gutter med hensyn til utdanning er neste utvasket. I et fattig land som Bangladesh gjør jenter det nå bedre enn gutter på skole. Det er flere kvinner i politikk. Rwanda leder med 60 prosent kvinnelige parlamentarikere, mens Latin-Amerika er beste kontinent. Men selvsagt gjenstår lang, hard, møysommelig kamp, sier Solheim.

– Har likevel menn vært en bremsekloss for at man ikke har kommet lenger?

– Å investere i jenter er et mektig redskap i arbeidet med å bekjempe fattigdom, sier leder av FNs utviklingsprogram Helen Clark.

Foto: Sarah Lee/eyevine

FNs 17 bærekraftsmål

- Utrydde all fattigdom. Ingen skal leve for under 1,25 dollar dagen.
- Utrydde sult, oppnå matsikkerhet, bedre ernæring og fremme av bærekraftig landbruk.
- Sikre og fremme god helse og sunnhet for alle aldersgrupper.
- Sikre inkluderende og rettferdig kvalitetsutdanning for alle, og fremme livslang læring.
- Oppnå likestilling mellom kjønnene, og myndiggjøre kvinner og jenter.
- Sikre bærekraftig forvaltning og tilgang til vann og sanitæranlegg for alle.
- Sikre tilgang til pålitelig og bærekraftig energi som alle kan ha råd til.
- Fremme varig, bærekraftig og inkluderende økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle.
- Bygge robust infrastruktur, bidra til inkluderende og bærekraftig industrialisering og fremme innovasjon.
- Redusere ulikhet i og mellom land.
- Gjøre byer og bosettinger inkluderende, robuste og bærekraftige.
- Sikre bærekraftige forbruks- og produksjonssystemer.
- Ta aktivt og umiddelbart ansvar for å bekjempe klimaendringer og konsekvensene av disse.
- Bevare og bruke hav og marine ressurser på en bærekraftig måte.
- Beskytte, gjenoppbygge og fremme bærekraftig bruk av jordas økosystemer, sikre bærekraftig forvaltning av skog, bekjempe ørkenspredning, stoppe og reversere erosjon og trykke arts mangfoldet.
- Fremme fredelige, inkluderende og rettferdige samfunn for bærekraftig utvikling med effektive og ansvarlige institusjoner på alle nivåer.
- Styrke mulighetene for bærekraftige tiltak og globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

KILDE: FN

10 fakta om kvinneliv

- Mindre enn 20 prosent av verdens kvinner eier jord.
- Kvinner bidrar med 70 prosent av all matvareproduksjon i Afrika, halvparten av alt landbruksarbeidet, samt 80–90 prosent av foredlingen, lagringen og transporten av maten.
- Kvinner sør for Sahara bruker til sammen 40 milliarder timer i året på å gå å hente vann.
- 796 millioner mennesker i verden er analfabeter. Mer enn to tredeler av dem er kvinner.
- 60 prosent av verdens kronisk sultne er kvinner eller barn.
- Mer enn 70 prosent av kvinnene i Sør-Asia jobber med jordbruk.
- Mer enn 64 millioner jenter verden over er barnebruder.
- 7 av 10 kvinner verden over vil i løpet av livet bli utsatt for vold.
- Over 600 millioner kvinner bor i land hvor vold i hjemmet ikke er forbudt.
- Ifølge den internasjonale likestillsindeksen er 51 prosent kvinner deltakende i det formelle arbeidsmarkedet, mot 77 prosent menn. I alle land diskrimineres kvinner på arbeidsmarkedet og får lavere lønninger enn menn.
- Bare én av fem av verdens parlamentarikere er kvinner.

KILDE: FN

stor effekt

– Ja, selvsagt. Ikke alle menn, men mange menn. Vellykket kvinnekamp har nesten alltid vært ledet og drevet fram av modige damer, kommenterer Solheim.

Pengeproblemer

FNs nye organisasjon for likestilling og kvinners rettigheter – UN Women – hadde en trang fødsel. UN Women ble lansert akkurat da finanskrisen rammet verden med full styrke. Norge var en av fødselshjelperne i arbeidet med å samordne arbeidet for kvinners rettigheter under én paraply. Men med finanskrisen – og muligens, manglende politisk vilje, har organisasjonen kjempet for å skaffe nok penger til arbeidet med mor-barn-helse, utdanning for kvinner, deltakelse i politiske prosesser og kjempet mot seksualisert vold.

Kampen mot feminisering av fattigdom «er en av mine absolutte hjertesaker», har UN Women-sjefen Phumzile Mlambo-Ngucka sagt til Bistandsaktuelt tidligere.

– Fattigdom og vold er de største

utfordringene for kvinner i dag. Altfor mange kvinner har ikke status som «økonomiske innbyggere» – de er overrepresentert blant de fattige. Når vi snakker om tusenårsmålene, må vi understreke at verden må forandre seg for majoriteten av menneskene. Og majoriteten er kvinnene, uttalte hun.

UN Women-sjefen får støtte av FN-kollega Helen Clark.

– Alt henger sammen. Lav juridisk status, manglende utdanning, mindre mat til familien, og så videre og så videre. Det er også et problem at kvinner mangler en klar stemme i of-

«Altfor mange kvinner har ikke status som «økonomiske innbyggere» – de er overrepresentert blant de fattige.»

Phumzile Mlambo-Ngucka, leder for UN Women

Phumzile Mlambo-Ngucka, leder av UN Women

Erik Solheim, leder av OECDs utviklingskomité

fentligheten. I verdens parlamenter er det bare 22 prosent kvinner, sier Clark og fortsetter:

– Å investere i jenter er et mektig redskap for å klare å ta de nye bærekraftsmålene videre. Vi må gi verdens kvinner en mulighet til å avgjøre sin egen skjebne.

Utrydde fattigdom?

Når verdens ledere igjen samles for å diskutere de nye målene – som avgjør retningen for bruk av rundt 700 milliarder bistandsdollar de neste 15 årene – lyder ett av målene som følger: Ingen skal leve på under 1,25 dollar om dagen.

– Men løfter man virkelig folk ut av fattigdom når inntekten øker fra én dollar til 1,25 dollar? Er man ikke fortsatt svært fattig?

– Det er ikke mye moro å leve på én dollar dagen. Og løfter du deg til fem dollar dagen er det fremdeles like lite moro. Man er fremdeles fattig da, kommenterer Helen Clark som fremhever viktigheten av at kvinner må bli en del av den formelle økonomien.

Å spise seg mett

Solheim mener det er riktig å si at folk løftes ut av fattigdom når de har kommet over det han kaller «grensen for ekstrem fattigdom».

– Ingen skal bagatellisere det å spise seg mett og ha dekket basisbehov. Men kampen mot fattigdom må

selvsagt fortsette. Målet er å løfte alle mennesker opp i middelklassen, sier Solheim.

Når verden tar en felles applaus for de nye bærekraftsmålene senere denne måneden, har over syv millioner mennesker sagt sin mening om hva som skal prioriteres. Innad i FN har dragkampen vært tøff, ikke minst når det gjelder kvinnespørsmål.

Mer umoral?

– Noen land og grupper mener at det å sikre unges seksuelle og reproduktive rettigheter gjennom tilgang på kunnskap og prevensjon kan føre til at unge jenter har mer sex og tidligere seksuell debut enn ellers. Slike holdninger er nært sammenvevd med kulturelle, religiøse og konservative politiske holdninger blant beslutningstakere, mener seniorrådgiver Nina Strøm i Norad.

FNs nye 17 bærekraftsmål skal fungere som en felles arbeidsplan de neste 15 årene, både økonomisk og politisk. Der UNDP-sjefen påpeker at det er langt å gå, er hun likevel optimistisk:

– Vi kan ikke nå disse nye målene uten at alle land er med. Det er det kritiske punktet. Men se på Rwanda. For drøyt 20 år siden var det en forferdelig krise, et folkemord. I dag har de bygget et land – men sterk kvinne-representasjon i parlamentet. Kan Rwanda gjøre dette, kan alle, sier Clark. ■

24 Tema: Kvinneblikk på utviklingsmålene

Ni på gaten

Vi har spurt ni kvinner i hovedstedene i Uganda og Bangladesh:

1. Hva mener du er den største utfordringen for kvinner i landet ditt?

2. Hva kan myndighetene gjøre for å bedre kvinners rettigheter og liv?

Av Fabeha Monir, Dhaka og Henry Lubega, Kampala

Nandwula Sophia (54), pensjonert lærer

1. I Uganda er kvinnenes største problem at vi blir marginalisert i arbeidsmarkedet. Selv når vi starter vår egen business, er det vanskeligere for oss å få tilgang til lån.

2. Skal regjeringen bedre livet til oss kvinner, må de vedta lover som vil styrke kvinners evne til å konkurrere med menn.

Nalugwa Mary (34), husmor

1. Vold i nære relasjoner er et veldig stort problem, og det er vanskelig å rapportere til myndighetene. I mange tilfeller anmelder du til menn som tar parti med overgriperen. Det gjør at kvinner fortsetter å lide i det stille.

2. Både landsbyledere og politiet har ansvar for håndhevelse av lov og rett. På begge nivåer bør det i stedet finnes folk som jobber spesielt med saker som omhandler kvinner. Det burde også bli forbudt at saker som omhandler vold løses innenfor hjemmets fire vegger. De bør i stedet håndteres av rettsystemet. Det er den eneste måten å beskytte oss kvinner på.

Husna (28), tekstilarbeider

1. Landet vårt er mannsdominert. Selv om jeg tjener mer enn min mann, er det han som er 79,078 «ministeren» i huset. Der som kvinner ikke får tilgang til pengene i hjemmet, vil de alltid være utenfor.

2. Det handler ikke bare om å lage lover, men også om å håndheve dem slik at de beskytter kvinner. Jeg vil at regjeringen skal redusere mannsdominansen.

Tema: Kvinneblikk på utviklingsmålene 25

Akello Josephine (35), husmor

1. Som kvinne står jeg overfor mange utfordringer, og den største er fattigdom. Lovene i dette landet favoriserer menns rett til arv og gjør oss kvinner til annenrangs borgere.

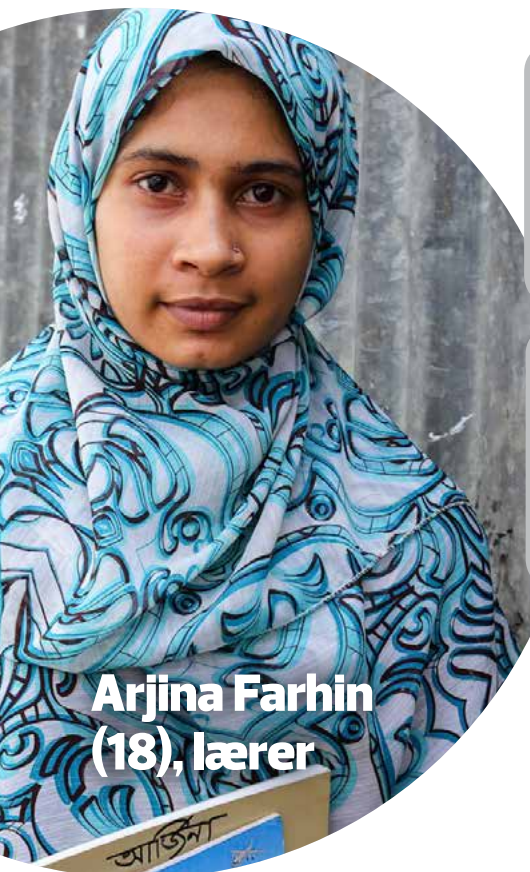
2. Lovene må endres for å styrke kvinners rettigheter.

Maksuda Akter Munni (30), eier av apotek

1. Kvinners helse er et stort problem, føler jeg. Mange ønsker ikke å gå til en mannlig doktor. Det er tabu. Samtidig er en kvinnes helse noe som forsømmes – og det kan være livstruende for jenter og kvinner.

2. Det bør være flere sykehus for kvinner. Om ikke regjeringen klarer å forandre folks holdninger om kvinner og mannlige leger, bør det være flere klinikker som kan gi billig og bra behandling til kvinner.

Arjina Farhin (18), lærer

1. Transport er det største problemet for jenter. Jeg må daglig reise med buss og det er nesten umulig å få plass. Det gjør meg nedfor og stjeler all energi jeg har.

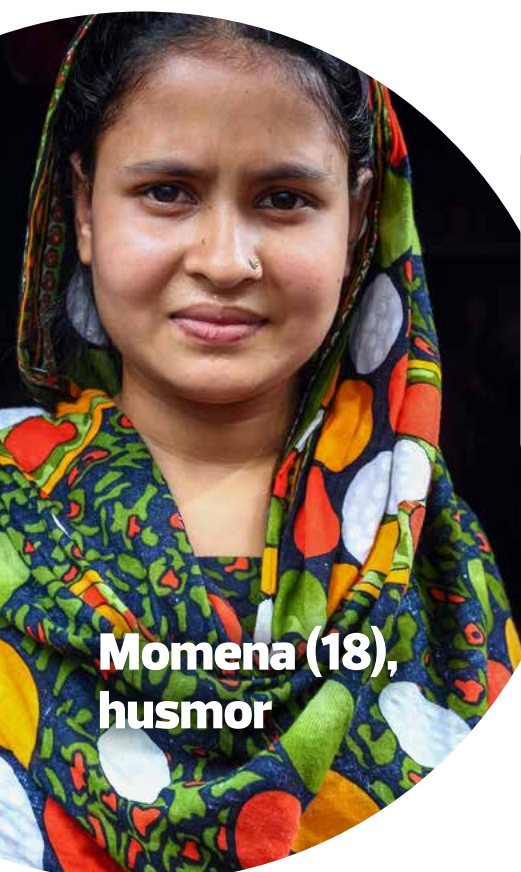
2. Regjeringen bør innføre mer og sikker transport for kvinner. I det minste bør det sikres at kvinner kan sette seg i et område på bussen som er forbeholdt kvinner.

Banesa Begum (26), hushjelp

1. For kvinner i mitt land er det svært få muligheter til å få jobb. Se på en fattig kvinne som meg... Hva kan jeg gjøre...Jeg har ikke mulighet til annet arbeid enn å bli hushjelp. Vi jobber som slaver og betalingen er dårlig.

2. Regjeringen bør skape flere jobbmuligheter for kvinner. Jeg tror landet vårt ville blitt endret om det ble tatt noen skritt for å sikre kvinner kunnskap og opplæring for arbeidslivet.

Momena (18), husmor

1. Vi er som dukker i samfunnet. Jeg gjorde det bra på skolen. Men foreldrene mine sa at jeg skulle gifte meg. De stoppet derfor min mulighet til utdanning. Det virker som om fedre og ektemenn er beslutningstakerne i livet vårt.

2. Regjeringen bør sørge for sikkerhet for jenter. Om det ikke er mulighet for arbeid vil ikke fattige foreldre betale for utdanningen til jenter som meg.

Parvin Akhter (25), tidligere tekstilarbeider

1. Jeg sluttet i jobben min da jeg fikk mitt første barn. De fleste kvinner, ikke bare de fattige, må gi opp arbeidslivet når de får barn. Det er vanskelig å kombinere. Dette er en stor utfordring for alle kvinner.

2. Det ville vært nyttig om det vil være mulighet for å etablere barnehager. Flere kvinner vil da begynne å jobbe og det vil gi økonomisk vekst til landet vårt.

26 **Aktuelt**

– Bildene lyver ikke, sier bonden Ronaldo oppgitt. Han er tatt på fersken. Over 40 hektar med regnskog på eiendommen hans er saget ned, ulovlig. Boten blir på drøye 500 000 kroner.

En dritttdag på jobben

Noen arbeidsdager er dårligere enn andre. Dette må ha vært en av de aller dårligste for den brasilianske kvegbonden Ronaldo. Dette er dagen da staten gir ham en fet bot, for ulovlig hogst av regnskog.

Av Gunnar Zachrisen, i Novo Progresso, Brasil

Ronaldo, er alene på kveg-farmen i dag, en landlig idyll i provinsen Pará, i hjertet av Amazonas. Derfor kunne det vært hyggelig å dele en kaffekopp med en besøkende. I oppholdsrommet på låven har han et åtte meter langt spisebord, stekeovn, gasskomfyr, to velfylte kjøleskap, tv, sofa og

kaffetrakter. Joda, her er alt klart til å ta imot besøk.

Men det er ikke kompisene fra byen som kommer kjørende inn på tunet denne dagen. Besøket er ubedt og uventet. Åtte agenter fra miljøpolitiet Ibama. Uniformerte og bevæpnet baner de seg vei inn. De spør og graver. Lurer på om det er han som eier

gården og om det nylig har foregått hogst av skog på eiendommen.

– Nei, det gjør det ikke, fastslår Ronaldo.

Situasjonen er ubekvem. Han er lett rosa i ansiktet, øynene flakker og foten med flipp-floppene vipper nervøst opp og ned.

Redskapsboden

Mens politiagentene Sandro og Marcelo spør ham ut, sjekker papirer og ID-kort, tar agent Jaime en runde i redskapsboden. Der finner han både sytten 20-liters kanner med kjemikalier mot ugras og en motorsag.

– Har du lisens for å bruke denne motorsagen, spør miljøpolitiets erfarne kontrollør.

– Den der tilhører broren min. Jeg vet ikke om han har lisens, svarer Ronaldo.

Kvegbonden forteller at broren har reist inn til byen. Han vet ikke når han kommer tilbake. Miljøpolitiet noterer seg svaret, og orienterer om at det vil vanke en bot om ikke familien kan framvise en lisens.

Satellitt-bilder

Nå ber de bonden vise dem rundt på eiendommen. Ronaldo driver oppdrett og salg av kalver. Det som ved

første øyekast ser ut som et småbruk, viser seg å være et middels stort brasiliansk kvegbbruk, en giganteeiendom – etter norske forhold.

Fra før har miljøpolitiet sjekket eiendomsregistrene. De viser at det er Ronaldo selv som eier gården. Politiaagentene har også tastet inn peilepunkter på GPS-mottakerne sine. Punktene stammer fra satellitter i verdensrommet. Hver 14. dag svever de over Amazonas og fotograferer endringer i skogdekket. Et av «alertpunktene» er et skogsområde på bonden «Ronaldo» eiendom.

– Vi har satellittbilder. De siste ukene har vi sett endringer i skogdekket på eiendommen din, forklarer politifolkene, mens Ronaldo virker uforstående til påstanden.

– Dette området tror jeg tilhører broren min, sier han.

Hogstområdet

Nå er vi på vei mot dette området – med den tyskøttede kvegbonden som ufrivillig guide. Ronaldo blir mer og mer oppgitt. Etter noen minutters kjøring, over de enorme jordene, forbi kyr som gresser dovent i solsteika, stopper miljøpolitiets biler midt i hogstområdet.

Hundrevis av regnskogens trær

Sytten 20-liters med ugrasmiddel. Pestisidene skulle brukes til å tørke ut hogstfeltet før brenning, mener miljøpolitiet.

Enorme kvegfarmer står for en stor del av avskogingen i de ni delstatene i brasiliansk Amazonas. Delstaten Pará er selve «avskogingsverstingen».

ligger hulter til bulter, spredd over et stort område. Innimellom ligger en og annen tom plastflaske for sagkjedeolje til motorsag. Det mest verdifulle tømmeret er allerede fjernet. Kanskje over flere år. Det som ligger igjen skal tørkes ut, ved hjelp av solstråler og sprøyting med kjemikalier, tror miljøpolitiet. Deretter skal det brennes.

Ronaldo ser mismodig ut under skyggelua der han gjenkjenner sitt eget hogstfelt. Kvegbonden skjønner at han er tatt med buksene nede.

– Her er jeg. Midt oppe i mitt eget illegale hogstfelt, sier han til Bistandsaktuelt noen minutter senere.

– Hvilken forklaring har du på denne avskogingen?

– Jeg må jo tjene til livets opphold, fø min familie. Med tom mage så er det fristende å tøyne reglene litt. Tidligere har jeg bare hatt kyr, men målet nå var å kunne få noen avlinger i tillegg, forklarer den gifte tobarnsfaren.

Enda en gård

Beskrivelsen av den fattige brasilianske bondens liv «fra hånd til munn», er i beste fall et billedlig språk – om bondens krav til stadig lønnsomhet. Den erfarne kvegfarmeren i 40-årene

er ingen småbonde. Ronaldo rår over 1500 kyr og 2800 hektar land (tilsvarende 6,5 prosent av landarealet i Oslo kommune).

I tillegg har han en gård i nabolandet Paraguay, en arv fra tre generasjoner med tyskøstede gårdbrukere i hans familie. Kanskje vil han selge gården i Brasil og emigrere dit, for å slippe unna det brasilianske byråkratiet, forklarer han.

Etter en pause, noen frustrerte tanker, og et par tyske «Scheisse!» vil han dele et politisk budskap med Bistandsaktuelt lesere.

– Problemene i verden skyldes intoleranse. Myndighetene bør gi folk mer frihet. Man bør kunne se gjennom fingrene med noe, selv om det ikke er helt etter regelboka. Se bare på det som skjedde i Paris, der IMF-sjefen måtte gå av etter å ha hatt sex på et hotell... Det er småligheten som rår.

«Her er jeg. Midt oppe i mitt eget illegale hogstfelt.»

Ronaldo, kvegfarmer i Amazonas

Fet bot

Før miljøpolitiet Ibamas biler forlater farmen setter agent Jaime seg ned sammen med den frustrerte kvegbonden. Han skriver ut to innkallinger til obligatorisk frammøte på miljøpolitiet Ibamas lokalkontor i småbyen Novo Progresso, en halvtime kjøring unna. Ronaldo og broren får samtidig beskjed om å medbringe id-kort og papirer som dokumenterer eierskapet til eiendommen.

Fire dager senere kommer Ronaldo til miljøpolitiet, i henhold til avtalen, men alene. Det får Bistandsaktuelt opplyst i en e-post fra Ibamas feltkoordinator: «Denne saken ble avsluttet mandagen etter da han kom til kontoret (...) Han fikk utskrevet to bøter. En bot på 1000 reais på grunn av den uregistrerte motorsagen og en annen bot for avskoging av 42,51 hektar, til en verdi av 215 000 reais.»

Sistnevnte beløp tilsvarer drøyt 500 000 kroner. For en drittdag på jobb. Scheisse! ■

Den omtalte bonden samtykket i å la seg intervjuet av Bistandsaktuelt. Vi velger likevel å anonymisere bildet og å omtale han med et annet navn enn hans egentlige.

Miljøbøter for å hindre avskoging

■ Nærmere 5000 kvadratkilometer med regnskog ble fjernet i Amazonas i fjor. Bøter og beslag i kjøretøy, maskiner og kveg er det brasilianske miljøpolitiet Ibamas vanligste sanksjonsformer mot de ansvarlige.

■ Privateid landbruk i Amazonas er underlagt restriksjoner for hogst. Eierne må la være å hogge 50 eller 80 prosent av eksisterende skog, avhengig av året eiendommene er kjøpt.

■ I perioden 1. august 2014 – 31. juli 2015 ble det utstedt 5836 bøter for ulovlig avskoging innenfor de ni delstatene som inngår i økosystemet Amazonas. Bøtene hadde en samlet verdi på omlag 2,8 milliarder brasilianske reais (tilsvarende 6,8 milliarder kroner).

■ Bøtene er ofte svært vanskelige å inndrive.

■ Bønder som tas for å stå bak ulovlig avskoging mister retten til å ta opp banklån for å investere på den aktuelle eiendommen. De risikerer også å få beslaglagt kyr.

Kilde: Ibama, Brasil

Økonomi

■ BISTAND

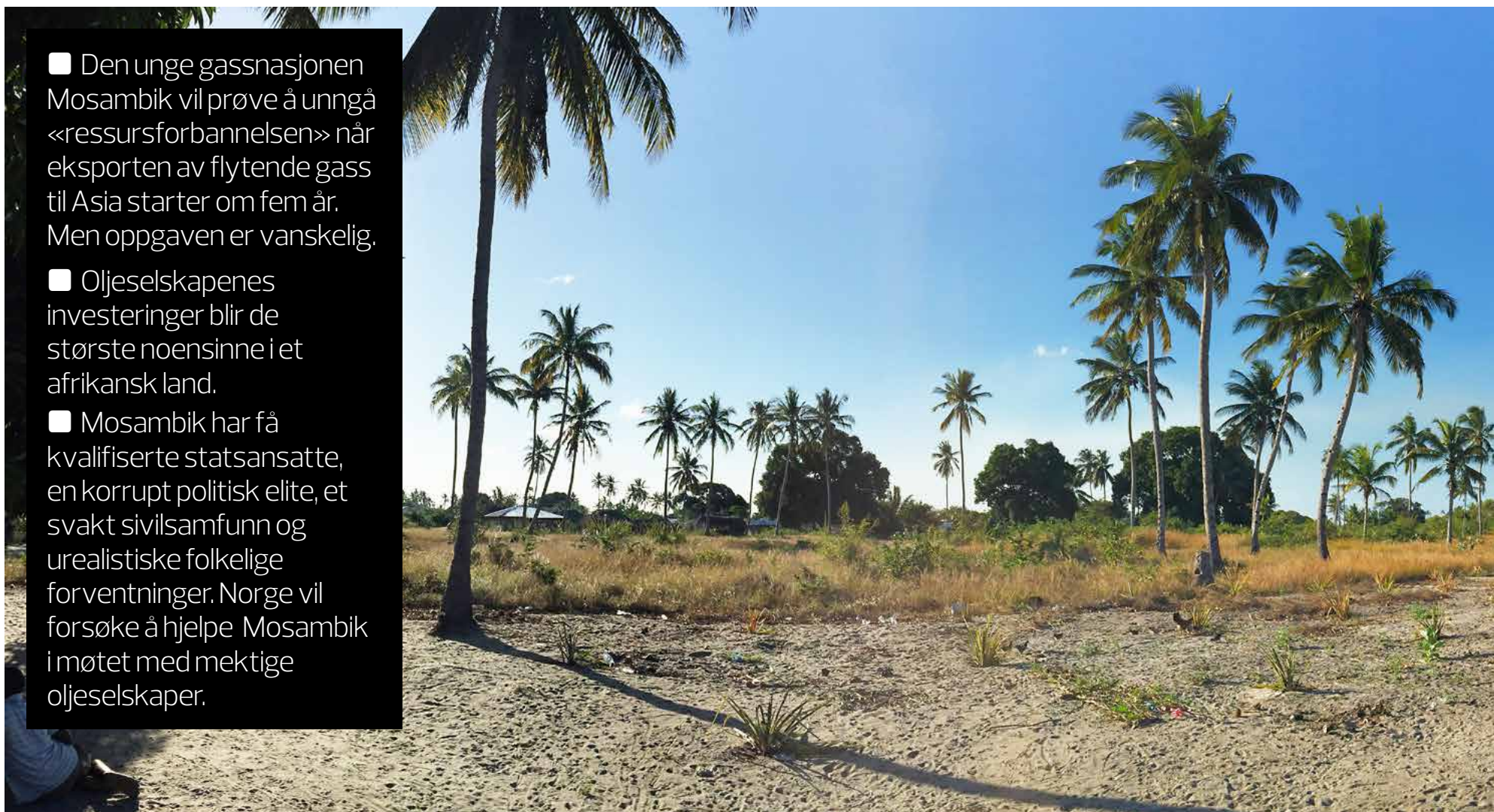
Fisk for utvikling

– Fisk og marine ressurser kan gi store inntekter, men man må finne næringsrettede tiltak som både er bærekraftige og økonomisk forsvarlige. Norges program «Fisk for utvikling» vil bidra med både kompetanse og kapital, sa utenriksminister Børge Brende da han lanserte det nye bistandsprogrammet.

■ Den unge gassnasjonen Mosambik vil prøve å unngå «ressursforbannelsen» når eksporten av flytende gass til Asia starter om fem år. Men oppgaven er vanskelig.

■ Oljeselskapenes investeringer blir de største noensinne i et afrikansk land.

■ Mosambik har få kvalifiserte statsansatte, en korrumpert politisk elite, et svakt sivilsamfunn og urealistiske folkelige forventninger. Norge vil forsøke å hjelpe Mosambik i møtet med mektige oljeselskaper.

Her starter Mosambiks gasseventyr

«Forhandlingene har vært Davids kamp mot Goliat», mener den norske ambassaden i Maputo. To mektige internasjonale oljeselskaper forhandler med det mosambikiske oljedirektoratet, og Norge gir råd. Milliarder av dollar står på spill.

Av Jan Speed i Mosambik

Mye står på spill. Det dreier seg om gassreservene i havet utenfor Nord-Mosambik, i det som kalles Rovuma-bassenget. Funnene til de to operatørselskapene, italienske ENI og amerikanske Anadarko er på 5,7 milliarder kubikkmeter. Mosambik kan bli verdens sjuende største eksportør av flytende naturgass.

Det er i denne komplekse situ-

asjonen Norge forsøker å gi Mosambiks forhandlere vanntette utkast til avtaletekster, fakta og argumenter.

At gasselskapene er blitt viktige er flyplassene i Maputo og Pemba tydelige beviser på. Der har selskapet Anadarko egen innsjekkingsskranke. Mosambiks regjering har også sørget for at oljeselskapets ansatte har unntak fra landets visumregler.

Investeringene blir de største noen-

sinne i Afrika, ifølge Det internasjonale pengefondet IMF. Det er snakk om 40 milliarder dollar i den første fasen og 100 milliarder dollar innen 2030. Det er krevende prosjekter med et havdyp på 1500 meter, og selve gassen ligger ytterligere 2500 meter under havbunnen.

Mosambik, som i en årrekke har vært et stort mottakerland for norsk bistand, kan i løpet av en 20-årsperiode bli helt uavhengig av utenlandsk bistand, mener noen.

– Olje- og gassektoren er ny for oss. Prosjektet for å etablere produksjon av flytende naturgass er massivt. Vi er helt avhengig av den faglige bistanden fra Norge, sier prosjekt- og utviklingsleder Isabel Chuvambe Chileshe i landets oljedirektorat, som har navnet Det nasjonale petroleumsinstituttet (INP). Direktoratet er ansvarlig for utforming av avtaler, lover og reguleringer, som så vedtas av politikere.

Begrenset kompetanse

Førstesekretær Kjersti Lindøe, som koordinerer den norske oljebistanden på den norske ambassaden i Maputo, understreker at dette er et land med få høyt utdannede personer.

– Juridisk rådgivning er helt nødvendig. Oljeselskapene stiller med toppfolk, og deres mål er naturlig nok å tjene mest mulig penger, sier Lindøe.

Norske petroleumsjurister fra advokatfirmaet Simonsen Vogt Wiig og eksperter fra Oljedirektoratet har de

seneste årene valfartet til Maputo for å gi opplæring, råd og støtte til Mosambiks oljebyråkrater.

De norske fagfolkene gir juridiske råd og bidrar med sine kunnskaper knyttet til geologiske data og utvinningen. Norge støtter også et prosjekt for opplæring av oljearbeidere fra Mosambik og Tanzania.

Dråpe i havet

Det mosambikiske direktoratet har rundt 25 mennesker som arbeider med naturgassprosjektet.

– Det er bare en dråpe i havet sammenlignet med oljeselskapene. Selskapene har mye erfaring og er meget sterke. Vi trenger spesialisert støtte fra Norge, men det er vi som fører forhandlingene og definerer utfordringene, sier Chileshe.

I august i fjor vedtok parlamentet en ny petroleumslav. Mye av forarbeidet ble gjort med støtte fra norske rådgivere. Men den loven som ble vedtatt var delvis preget av populistiske vedtak og store endringer, mener observatører. Det har forsinket sluttarbeidet med regelverket for petroleumindustrien.

25-prosent-krav

Et av de «kompliserende» vedtakene som ble gjort er at 25 prosent av gassen fra feltene i nord skal brukes innenlands i Mosambik til å styrke innenlandsk næringsutvikling. Denne gassen skal forvaltes av statsoljeselskapet, og er tenkt brukt til blant annet gjødsel- og energiproduksjon.

■ UTVIKLINGSMÅLENE

12 500

milliarder kroner i året er beløpet verden mangler for å finansiere de nye og ambisiøse utviklingsmålene som FN vil vedta i senere denne måneden, ifølge britiske Development Finance International (DFI) og Oxfam.

■ OLJEBORING

Statoil vil lete videre

Statoil er blant flere store selskaper som har søkt om lisens for å drive leteboring etter olje eller gass i Mosambik. Det norske selskapet har tidligere boret tre brønner uten hell i området sør for områdene der store gassfunnene allerede er gjort. Men nå er 15 nye områder lagt ut på anbud.

Her på fredelige Kapp Afungi skal det nye anlegget for flytende gass bygges.

På kort sikt er kravet neppe realistisk, mener utenlandske eksperter. Landet har knapt noen gasskraftverk eller industri, og landet har ikke penger til å bygge 2000 kilometer med rørledninger fra nord til områdene med lite industri lenger sør.

Mosambiks erfaring med gass hittil er begrenset til bruk av noe gass fra det mye mindre Panda og Temanefeltet sør i landet. Gassen brukes til å produsere rundt 350 megawatt kraft i ulike anlegg, drive busser i Maputo og produsere sement.

Landet har heller ikke nok lokal faglært arbeidskraft eller næringsliv for å sikre den nasjonale andelen av underleveransene som politikerne krever.

Harde krav

De første avtalene med selskapene ble undertegnet for ti år siden. Det har vært mange harde tak i forhandlingene, der både INP, parlamentet og presidenten har vært innblandet.

Selskapene presser på myndighetene for å få bedre vilkår enn det som er nedfelt i den nye loven.

Den daværende presidenten, forretningsmannen Armando Guebuza, blandet seg inn i forhandlingene mellom oljedirektoratet og oljeselskapene i fjor høst. Italienske medier har offentliggjort lydopptak som antyder at det ble gjort avtaler under bordet. Presidenten skal ha tilbudt selskapet ENI gratis jord og lavere skatt i bytte mot goder til seg selv, ifølge avisen Il Fatto Quotidiano.

Flere unntak

Guebuzas presidentperiode var på hell og observatører tror han ønsket å få en avtale raskt i havn. Samtidig kunne han argumentere med at landet hadde et skrikende behov for utenlandske investeringer.

Dermed bestemte regjeringen å utarbeide en dekretlov som bare skulle gjelde prosjektet med flytende naturgass. Slike lover trenger ikke å bli behandlet av parlamentet, men vedtas av ministerrådet som består av presidenten, statsministeren og

«Vår drøm er å unngå feil andre land har gjort.»

Isabel Chuvame Chileshe, prosjektleder i Oljedirektoratet.

statsrådene.

– Vi måtte akseptere at det var et stort prosjekt og at vi måtte gi selskapene noen incentiver. Selskapene krevde null skatt i hele produksjonsperioden. Vi sa nei. Så reduserte de kravet til femten år. Parlamentet sa nei. Til slutt ble det til at de fikk mindre skatt i ti år, sier Chileshe.

Kirkene i Mosambik er skeptiske til dekretlovens innrømmelser, blant annet den lave skatten i ti år.

– Vi tror dette er en politisk sak knyttet til den politiske eliten og korrupsjonen, sier Higino Filimone, koordinator for økonomisk og klimarettferdighet i Det kristne rådet i Mosambik.

Mindre optimistisk

Lederen for den mosambikiske tankesmien Senter for offentlig integritet (CIP) tviler på om Mosambiks befolkning vil se noe til store inntekter fra gassfeltene de nærmeste årene.

– Jeg er stadig mindre optimistisk. Myndighetene mangler kapasitet til å sjekke om selskapenes investeringsutgifter er riktige og til å sørge for at de betaler nok skatt, sier Adriano Nuvunga. Selskapene har rett til å avskrive kostnader og har lav skatt i en tiårsperiode.

Han er heller ikke helt trygg på at pengene forblir i statskassen når de først kommer dit.

– Erfaring med vår politiske elite viser at det er grunn til å være bekymret over korrupsjonen i landet, sier han.

Nuvunga mener det er positivt at det vil ta minst fem år før det flytende gassanlegget står ferdig.

– Det gir oss tid til å bygge opp kapasitet både blant myndighetene og i sivil samfunn. Vi får anledning til å hente ut bedre informasjon. Og parlamentet har tid til å lære mer og stille bedre spørsmål til regjeringen, sier han. ■

Reportasjen fra Mosambik fortsetter på neste side.

Olje for utvikling

■ Allerede i 1983 begynte Norge et samarbeid med det statlige mosambikiske oljeselskapet Empresa Nacional de Hidrocarbonetos (ENH).

■ På 1990-tallet ble samarbeidet utvidet til også å omfatte direktoratet, som ble til INP. De to institusjonene ble omtalt som «små og skjøre».

■ I 2005 innledet Olje for utvikling-programmet, som koordineres av Norad, et samarbeid med Mosambik. I fjor ble det brukt drøyt 22 millioner kroner på dette programmet. Mesteparten av dette gikk til norske eksperter.

■ Olje for utvikling-programmet utgjør en liten andel av norsk bilateral bistand til Mosambik i 2014 som var på 376 millioner kroner.

Ny oljeby vil fordrive landsbyer

Om fem år vil palmer, cashew- og mangotrær være byttet ut med glinsende stålrør, gasstanker og kjøleanlegg på en søvlig halvøy helt nord i Mosambik. Lokalbefolkningen håper på bedre tider, men noen er frustrerte. De må flytte fra stedet der forfedrene er begravet. **Av Jan Speed, i Mosambik**

Regjeringen er bare opptatt av å berike seg selv. De er ikke opptatt av å høre på oss, sier landsbylederen sittende under et svært mangotre.

En massiv gassindustri er på vei til Mosambik. Oppbyggingen av Afrikas tredje største flytende gassanlegg skal finne sted i en av Mosambiks fattigste provinser, Cabo Delgado.

Det er fiskerlandsbyen Palma, like sør for grensen til Tanzania at selve ilandføringen av gassen skal finne sted. Her bor fiskerne nede ved stranden. Fisk renses på steinene og selges på det vesle markedet like ved. Fiskebåtene er enten dratt opp på land, eller dupper i vannet, fortøyd på land. Flere av husene på den fuktige sletten har fått nye blikk-tak eller er helt nye.

– Da selskapene kom hit var det mange som solgte dem jord og brukte pengene til å oppgradere husene sine, forteller en lokal prest, Pedro Mario. Selv bor han fortsatt bak sin umalte kirke, i et enkelt hus med en primitiv utedo.

Gamle eiendomstvister dukket opp igjen i det folk utenifra kom for å kjøpe opp eiendommer. Konflikter har oppstått som følge av ulik lønn for lokale og tilreisende arbeidere. Lo-

kalsamfunnene hører sjelden noe fra lokale myndigheter, forteller presten.

Store planer

Utbyggingen er satt på vent i noen måneder mens et nytt regelverk for petroleumsutvinning lar vente på seg, og oljeselskapene sluttforhandler kontrakter med myndighetene i Maputo. Fall i petroleumprisene gjør at selskapene har trukket ut dyre utenlandske medarbeidere. Men planen er at det skal satses stort.

På Kapp Afungi har det statlige oljeselskapet planer om både gassanlegg, en industriby med 250 000 innbyggere, nye industrianlegg og en kraftstasjon på 75 MW. Foreløpig er det bare tegninger og dokumenter.

Må flytte

Vi må kjøre noen kilometer på en smal støvvei for å komme til området på 7000 hektar der nedfrysingsanlegget til det amerikanske gasselskapet Anadarko skal bygges. Det ligger ved landsbyene Senga og Quitupo.

Bare noen få familier tilknyttet landsbyen Senga må skifte bosted. Folk i landsbyen opplever at de har en grei dialog med selskapet om det som skal skje lokalt.

– De kommer og snakker med oss.

Men ingen kommer til å flytte før det er betalt ut erstatning, sier Anselmo Yassini, lederen for Sengas landbykomite.

– Vi har fått mange løfter om skoler og helseklinikker. Men lite har skjedd siden 2008. Noen av de gamle kommer til å dø før noe blir utbetalt. Og ingen forteller oss om de store planene for området, sier han.

Ampert

I Quitupo landsby er stemningen mer amper. Her må nesten alle de 500 familiene i landsbyen pakke samme og flytte. De skal inn i nye hus i nærheten av Senga.

– Vi er bare blitt fortalt at vi skal flyttes. Ingen spurte oss hva vi mente om saken. Vi aksepterer at vi må flytte, men vi har våre krav. Vi er ikke fornøyde. Det er som om vi ikke har noen stemme, sier Abdul Rabi Issa.

– Vi opplever at myndighetene ikke tar våre krav på alvor. Men det virker som om selskapet er mer villig til å respektere våre rettigheter.

«Ingen vil flytte før det er utbetalt erstatning.»

Anselmo Yassini, landsbyleder

Burahani Adinani er en viktig person i landsbyen, og er også en lokalleder i opposisjonspartiet Renamo.

– Vi vil helst ikke forlate våre hus. Dette har bestandig vært vår jord. Vi forlot stedet under krigen, men kom tilbake. Denne saken dreier seg ikke bare om investeringer, men rettigheter og respekt, sier han.

Selskapet kartlegger nå alle mennesker, hus, frukttrær og hellige steder i området. Det skal danne grunnlaget for utbetaling av erstatning. Det må også gjøres før en endelig beslutning om bruksendring av jordområdene kan vedtas.

Får støtte

Følelsen av maktesløshet preger mange av de som blir direkte berørt av de store forandringene. Flere sivilsamfunnsorganisasjoner har gått sammen for både å bistå lokalsamfunn i småbyen Palma, og de tilstøtende landsbyene. Organisasjonene driver også oppsyn med den politiske prosessen i hovedstaden Maputo, 2000 kilometer unna der funnene er gjort.

Nettverket av ulike kirkesamfunn, Det kristne rådet i Mosambik (CCM), står sentralt i dette arbeidet. Målet er å styrke de lokale kirkers evne til å skape endringer lokalt. De samar-

beider tett med både katolikker og muslimer. Arbeidet støttes av Kirkens Nødhjelp og Norad.

– I møte med gruve- og oljeselskaper står lokalsamfunn svakt og er ikke klar over egne rettigheter. Økonomisk rettferdighet rundt gruve- og gassvirksomhet er en utfordring. Det har vært lite åpenhet om disse sektorene, sier Higino Filimone i CCM.

Nye lover har bedret situasjonen noe. Før regjeringen kan gi utvinningstillatelse til et gruve- eller oljeselskap må de berørte lokalsamfunn ha vært rådspurt, miljøkonsekvensene være utredet og eventuell flytting av innbyggere skal ha vært drøftet med de berørte.

– Oftest er ikke engang de lokale myndighetene klar over hva som er bestemt av departementene i Maputo. Lokale myndigheter sier til oss: Ikke fortell folk hva som er deres rettigheter, det skaper bare problemer for oss, sier Filimone.

Svake organisasjoner

Allerede i 2013 var det mistenksomhet mellom lokalsamfunnet på halvøya der gassanlegget skal bygges og myndighetene. Det ble ikke bedre av at lokale organisasjoner som skulle bistå landsbyene opplevde trakassering fra

politiets side. Etter mange år med ett-parti-styre og krig er det uavhengige organisasjonslivet i Mosambik svakt.

– Sivilt samfunn er ikke rustet for den store utvinningsveksten som kommer, sier Anabela Rodrigues i WWF Mosambik. Hun påpeker at for ti år siden ble nesten ingen givertøtte gitt til det sivile samfunn. I mellomtiden har forholdene bare blitt verre, mener hun. Korrupsjonen ble mer omfattende og styresettet mer udemokratisk.

Mer informasjon

Oxfam Mosambik er en av organisasjonene som har bestemt at utvinningsindustriene skal være en viktig del av deres arbeid framover.

En egen nettside støttet av Norad bidrar til å bedre informasjonsspredning blant organisasjonene engasjert på feltet (civilinfo.org.mz)

– Vi er nødt til å gjøre myndighetene bevisst på at lokalsamfunn må bli rådspurt, sier Helder Paulo i Oxfam.

– Den store utfordringen er å få ut informasjon og følge utviklingen. Vi er bekymret for at sivilt samfunn som arbeider med utvinningsindustrien mangler finansiering og kunnskapen til å reagere. Det er et stort behov for å bygge kapasitet, sier Helder Paulo. ■

Reviderer oljeselskaper – med norsk hjelp

Med en hær av skattejurister står multi-nasjonale selskaper sterkt i møte med afrikanske myndigheter. Mosambiks skattesjef vil likevel ikke la seg pille på nesen.

Av Jan Speed, i Mosambik

BÅDE NORGE OG Det internasjonale pengefondet (IMF) bistår skattemyndighetene i Mosambik med å styrke skattereglene rundt utvinningsindustrien.

– Vi møter motstand fra alle selskaper. Alle deres jurister sier at det ikke er grunnlag for skatt. Vi lar oss ikke presse. Vi tolker loven. Og er nødt til å være strenge, sier presidenten i skatteetaten, Rosario Fernandes til Bistandsaktuelt.

Han forsikrer at etaten gjør sitt beste for å unngå å bøye seg for politisk press.

– Er Mosambik godt nok forberedt til å håndtere de store gassinntektene som kommer?

– Aldri spør en gravid kvinne om hun er klar for å ta imot barnet. Selv om vi vet at det kan bli problemer og smertefullt, må barnet bli født. Vi vil forsøke å unngå feilene som er gjort i andre land. Rikdommen må komme folk til gode. Gjennom skatt skal investeringene føre til utvikling, sier skattesjefen.

Norsk bistand

– Realistisk sett har vi ikke den ideelle kapasiteten. Vi har behov for flere folk for å kunne vokte industrien skikkelig. I løpet av de neste fem årene vil staben trolig vokse fra 4900 til 6000, sier Fernandes.

Med norsk hjelp er de i gang med

en revisjon av en rekke gass- og oljeselskaper. Bokettersyn av Sasol, et sørafrikansk statselskap som henter gass fra et lite felt i Inhambane provinsen, resulterte i et ekstra skattekrav på 320 millioner kroner. Andre selskaper står for tur.

Skatt på aksjeutbytte

En egen gruppe i skattedirektoratet arbeider med skatt på aksjeutbytte. De har inndrevet 1,4 milliarder dollar siden 2012.

– Vi ønsker at folk som får konsekvenser til å utvinne våre nasjonale naturressurser skal investere i utvikling. Dersom de selger seg ut eller kvitter seg med deler av aksjene sine er det klart at gevinsten skal beskattes, sier Fernandes.

Det italienske oljeselskapet ENI forsøkte å presse myndighetene til ikke å beskatte dem da de solgte deler av sine aksjer i gassfeltet til et kinesisk selskap. Skattemyndighetene bøyde ikke av, og fikk inn 170 millioner dollar. Ifølge bladet Africa Confidential fikk de likevel noe skatterabatt. Det fikk derimot ikke det andre store oljeselskapet, amerikanske Anadarko, da de solgte seg ned.

– Om det var politisk press i denne saken, så har vi ikke lyttet, sier skattesjefen. ■

Les mer på nett

www.bistandsaktuelt.no

Leder av Mosambiks skattedirektorat, Rosario Fernandes, får gode råd av eksperter på oljebeskatning fra det norske skattedirektoratet. Han ønsker seg et langvarig samarbeid med Norge. Foto: Jan Speed

Les mer på nett

Les mer om Mosambik på nett www.bistandsaktuelt.no

– Det går definitivt i riktig retning

– I dag er det en klart større bevissthet om korrupsjon i det norske bistands-systemet. Det er også blitt en lavere terskel for å varsle, sier Utenriksdepartementets «korrupsjonsjeger-sjef» Arne Sannes Bjørnstad. **Av Gunnar Zachrisen**

I dette intervjuet oppsummerer han erfaringene etter fire år i Sentral kontrollenhet i Utenriksdepartementet, hvorav to og et halvt år som sjef. Nå skal den 49-årige juristen videre til en ambassadørstilling i Serbia.

Bjørnstad viser til at antall saker som meldes inn til UD har økt jevnt og trutt gjennom de fire årene han har jobbet med korrupsjonstemaet, og antallet fortsetter å øke. Han mener at det har skjedd en kulturendring i de frivillige organisasjonene rundt korrupsjonsspørsmål de siste årene. Det samme gjelder UD- og Norad-systemet.

– Folk er mer bevisste enn før. Det snakkes mer om temaet, og det skjer også en bevisst kursing og rekruttering med sikte på å høyne beredskapen rundt korrupsjonsfarer, sier Bjørnstad.

Han opplever stadig oftere at organisasjonene tar kontakt for å diskutere saker på et tidlig tidspunkt, saker der de bare har vag mistanke om at noe kan være galt. Det hender også at organisasjoner vil diskutere saker som ikke omfatter tilskudd fra UD og Norad.

– Vi vil heller at organisasjonene skal komme og fortelle om én sak for mye enn én for lite. Så godt vi kan prøver vi å være en konstruktiv diskusjonspartner og å bistå med råd og ekspertise. En «fillesak» kan ofte skjule noe større, og det er viktig å gripe inn tidlig. Jeg har opplevd at en sak som kom opp som et rykte, kommer tilbake som en varslings sak av langt alvorligere karakter fire år senere.

UD spytter i

I noen tilfeller tilbyr Utenriksdepartementet seg å dekke deler av organisasjonens kostnader ved en svindelgranskning, for eksempel kostnadene ved å hyre opp revisjonsfirmaer og advokater.

– Dette må vel bety kraftig økte kostnader for Utenriksdepartementet på dette området?

– Vi fikk en kraftig budsjettøkning

HVEM

- Arne Sannes Bjørnstad (49)
- Jurist.
- Har arbeidet ved Sentral kontrollenhet i Utenriksdepartementet i fire år.
- Har vært leder av enheten i to og et halvt år.
- Utnevnt til ny ambassadør i Serbia.

i fjor, så vi har noen midler som kan brukes. Anslagsvis er 30 prosent brukt på slike utgifter. Vi tror det er en god investering. Med denne modellen vil både organisasjonene og UD oppdage misligheter vi ellers ville oversett.

Stikkprøver

– I 2013 begynte dere med såkalte «stikkprøvekontroller» ute i mottakerlandene? Hva danner basis for mistanke i disse sakene?

– Her eksperimenterer vi med ulike tilnærminger. Til nå har vi lagt mest vekt på sannsynlig underrapportering i områder og sektorer preget av høyrisiko. Etter å ha valgt ut et område, gjerne et land, og en sektor, begynner vi å gå igjennom våre arkiver. Vi forhører oss også med norske og utenlandske kilder. En annen vinkel kan være saker som allerede finnes i UD's rapporter. Det bør for eksempel lyse en rød varselampe hvis en organisasjon i alle år opererer med samme person som revisor, men der vedkommende har representert ulike firmaer. Likeledes hvis en organisasjon som har prosjekter i høyrisiko-områder aldri melder inn saker.

Rapporterer 490 kr

– Norsk bistand opererer med en såkalt «nulltoleranse» for korrupsjon. Hvor sterkt står dette begrepet i dag? Er det troverdig?

– Det står mye sterkere nå enn for fire år siden. Men begrepet er ikke det viktigste, men at man gjør noe. De endringene jeg har beskrevet er bevis på at norsk bistand tar dette mer på alvor i dag enn noen gang før. – Er det ikke, i det minste, litt irriterende når misjonsnettverket Digni melder inn et mislighold til en verdi av 490 kroner?

– Nei, slett ikke. Det viser bare at systemet fungerer. Det viser at Digni gjør jobben sin og tar dette på alvor. Det gir dem troverdighet.

– Men beløpet dere kan kreve tilbake står ikke i noe som helst forhold til kostnadene ved undersøkelsene?

– De fleste småsaker som oppdages betyr samtidig at man ofte finner noe mer eller stopper noe i tide, før det blir virkelig omfattende og dyrt. Hvorvidt kostnadene ved undersøkelsene faktisk dekkes inn vil jo variere fra sak til sak. Det er ikke alle saker der vi behøver å gå inn med en kostbar spesialrevisjon. Det aller viktigste

« Tapene norske organisasjoner må dekke kommer fordi de ikke har gjort en god nok jobb med å velge partnere. »

Leder av UD's korrupsjonsenhet Arne Sannes Bjørnstad får besøk av norske organisasjoner som vil diskutere mistanker om mislighold og korrupsjon. – Bistands-systemet er blitt mer bevisst, sier han.

er likevel at enhver undersøkelse, enten den leder til sanksjoner eller ikke, har en avskrekkende effekt. Dessuten har selve prosessen rundt slike saker en læringseffekt, både for norske og lokale organisasjoner.

Straffes dobbelt

– Norske organisasjoner mener at de straffes økonomisk to og tre ganger for å rapportere om korrupsjonsaker til UD? Først får de utgifter til undersøkelser hos en lokal partner, så må de dekke beløpet som UD krever tilbakebetalt. I siste instans må de kanskje også sørge for at målgruppen, fattige mennesker, ikke taper økonomisk?

– Dette er et politisk spørsmål. Et samlet storting har stilt seg bak den framgangsmåten som UD har utviklet på dette området. Man kan også si at tapene de norske organisasjonene må dekke kommer fordi de ikke har gjort en god nok jobb med de lokale partnerne i utgangspunktet. Jeg tror også dette er et mindre problem i dag enn tidligere. Hvis organisasjonene kommer til oss på et tidlig tidspunkt, så kan vi være med å dekke deler av kostnadene.

– De fleste saker som meldes inn er underslag i lokale organisasjoner i mottakerlandene. Hvilke råd har du til norske organisasjoner for å forebygge problemet?

– Mitt aller beste råd er å etablere systemer der det alltid er minst to personer som har kontroll og disposisjonsrett over midlene. Vi har sett i en del saker at det bare er én person. Med en gang det er to, så er svindel mye vanskeligere.

– En menneskerettighetsorganisasjon i Mosambik må legge ned store deler av sin virksomhet etter at nordiske land har kritisert regjeringens og deretter stoppet støtten. Men det er ikke funnet konkret mislighold. Har vi blitt for overivrige i vår korrupsjonskontroll?

– Nei, men vi krever mer av partnerne enn før. I dette konkrete tilfellet nektet organisasjonen lenge å dele informasjon om en rekke ulike forhold. Det tok lang tid før de kom opp med troverdige forklaringer og dokumentasjonen vi hadde bedt om. Å nekte å dele informasjon og dokumentasjon om bruken av våre bistandspenger er i seg selv et kontraktsbrudd. Det må partnerne skjønne. ■

Sett fra sør av Fabeha Monir

Journalist, Dhaka

Hijab – den nye friheten

I DET SISTE har jeg lagt merke til at de fleste unge jentene i nabolaget mitt har begynt å kle seg i hijab. Og ikke bare der. Overalt i Dhaka ser jeg jenter ikledd siste skrik – den fasjonable hijaben. Det er selvfølgelig ikke uvanlig å se kvinner i hijab eller nikab i gatene i Bangladesh. Landet har tross alt nesten 150 millioner muslimer. Det nye er å se en hel generasjon av unge jenter som kler seg i moteriktige og fargerike hijaber.

Naboen min Muna som jobber som lærer, mener det er mange grunner til dette fenomenet.

– Noen jenter går med hijab for å gjøre seg mer attraktive på ekteskapsmarkedet, sier Muna. – Andre gjør det for å være moteriktige. Men for meg må det komme fra innsiden. Før jeg begynte med hijab, opplevde jeg at menn så på kvinner som om de skulle vært en salgsvare. Men fra den dagen jeg begynte med hijab, har jeg ikke fått noen av disse ekle blikkene. Hijaben gir meg både sikkerhet og selvrespekt.

BETYR DETTE SÅ at alle menn i Bangladesh oppfører seg truende? Ikke helt. Men den tiltagende trenden med fasjonabel hijab eller hodetørkle blant unge kvinner i Bangladesh, handler ikke utelukkende om mote eller om muslimske foreldre som presser døtrene sine til å dekke håret.

Kvinner som nå ifører seg hijab, sier at de før, når de gikk alene på gata eller tok bussen, pleide å bli stirret på av menn på en upassende måte. Men når de nå har dekket seg til, og fortsatt går i de samme gatene, viser de både mot og verdighet.

Mange av dem mener også at ei muslimsk jente ikke burde «underholde» menn på gata ved å ha på seg vulgære kjoler. Hijaben er kvinnens budskap til resten av verden om å se på henne som et

beskjedent, anstendig og verdig menneske.

En hijab har alltid betydd ulike ting for ulike kvinner. Og takket være bloggere og youtubere har det nå blitt lettere for jenter å velge den hijaben som passer best for henne.

Hvis vi ser bort fra moteaspektet og beskyttelsesmekanismen, hva annet har hijaben gitt oss i Bangladesh? Jo, svaret er frihet for jenter. Flere og flere hijabklede jenter kommer ut av hjemmene og begynner å jobbe og studere. Nitu, ei venninne av meg, fikk ikke engang lov til å gå alene til universitetet. Men så begynte hun med hijab, og nå jobber hun i et firma på kundeservice. Hun besvarer telefoner. På nattskiftet!

– Jeg har aldri sett foreldrene mine så avslappet som den dagen jeg begynte med hijab, sier Nitu. – Nå gir de meg lov til å ta jobber som var helt utenkelig for bare få år siden. Og ikke nok med at jeg liker hijaben, jeg er også stolt av den.

HLJABEN GJENSPEILER DEN moderne, muslimske kvinnens uavhengighet og hennes holdning til verden. Med den tar hun et valg om å følge den gamle tradisjonen eller ikke. Hijaben viser at hun har selvsikkerhet nok til å leve livet på egne premisser, samtidig som den kommuniserer at hun er en respektert, intelligent og from kvinne.

Hijaben gir ny stemme til den unge generasjonen kvinner. Kall det gjerne frihet, mote, religion eller kultur – noe er i alle fall i ferd med å skje, her og nå, i Bangladesh. ■

«...så begynte hun med hijab, og nå jobber hun med kundeservice i et firma. På nattskiftet!»

Moteriktige hijaber i sterke farger er blitt populært blant unge kvinner i Bangladesh. – Hijaben gir meg både sikkerhet og selvrespekt, sier Muna fra Dhaka.

foto: GMB Akash

Meninger

I de myke antakelsers

Av Morten Jerven

Kravet om målbarhet i utviklingsprosjekt og bistanden har kommet i fokus med tusenårsmålene, og nå igjen med bærekraftsmålene som skal ta over fra 2015. Fra utsiden kan dette virke som et selvsagt gode.

Hvem kan sette spørsmålstegn ved at man setter seg mål for det man driver med? Hva kan være galt med å tallfeste disse målene, og så underveis overvåke hvordan det går?

Misvisende

Den første innvendingen er mest grunnleggende: Det er ikke alt som kan telles som teller, og det er ikke slik at alt som er viktig i denne verden kan tallfestes. I lys av dette er FNs ekspertrapport fra 2014: «A World That Counts» («En verden som teller»), om hvordan man skal måle utviklingsresultater, misvisende.

I mine øyne er den største utfordringen nettopp det motsatte – nemlig det å bry seg om den delen av verden som ikke så lett lar seg telle.

Men vi kan jo late som at alt lot seg telle. Eller fokusere på de tingene som er relative lette å telle. Penger for eksempel. Hvor gode er for eksempel tallene for bruttonasjonalprodukt (BNP) fra fattige land?

Plutselig mye rikere

Slike tall blir rutinemessig brukt og referert til for å bevise økonomisk framgang eller tilbakegang i et land. Den 5. november 2010 annonserer Ghana Statistical Services at BNP for 2010 ble oppjustert til 44,8 milliarder cedi.

Til sammenligning var det gamle tallet på 25,6 milliarder cedi. Det store hoppet skyldtes at referanseåret for beregning av bruttonasjonalproduktet ble endret fra 1993 til 2006.

Det at Ghana plutselig var så mye rikere enn vi trodde var jo gode nyheter. Men vi ante samtidig konturene av et kunnskapsproblem.

I 2012 skrev jeg en artikkel i avisen The Guardian med utgangspunkt i boka mi: Poor numbers. How we are misled by African development statistics and what to do about it. Jeg

skrev om Nigeria, og gjettet at på det tidspunktet var landets utalte økonomi i størrelsesorden 40 ganger Malawis BNP.

To år senere steg direktøren for National Bureau of Statistics i Nigeria opp på podiet på et hotell i Abuja og annonserte nye nasjonaløkonomiske tall for Nigeria. Da han steg ned fra podiet var Nigeria blitt en større økonomi enn Sør-Afrika, og det viste seg at økonomien vokste med 58 «Malawis». Årsaken var at referanseåret i Nigeria ble oppdatert fra 1990 til 2010.

Ikke fakta

Dette er et symptom på at noen av de tallene vi bruker for å vurdere suksess og fiasko i utviklingen ikke er harde fakta, men snarere veldig myke antakelser. Kjensgjerningen om at dette er ganske svake statistiske systemer med mangelfull tilgang på tall og ressurser burde gjøre at vi revurderte våre krav til målbarhet i bistanden.

Refrenget i bistanden er «evidence-based policy» – men med så myke tall er det stor sjanse for at man får akkurat det motsatte, altså «policy-based evidence». Dette er ikke bare en teoretisk mulighet, men har blitt stadfestet i forskning.

Et godt eksempel kommer fra Kenya, der bistandsgivere belønnet høyere deltagelse i grunnskolen. Etter at politikken om direkte belønning for flere elever i grunnskolen ble innført, økte også tallene raskt. Disse tallene ble generert fra skolene selv, som fikk utbetalinger basert på antallet elever: jo flere elever jo mer penger.

Forskerne Amanda Glassman og Justin Sandefur ved Center for Global Development, skriver at

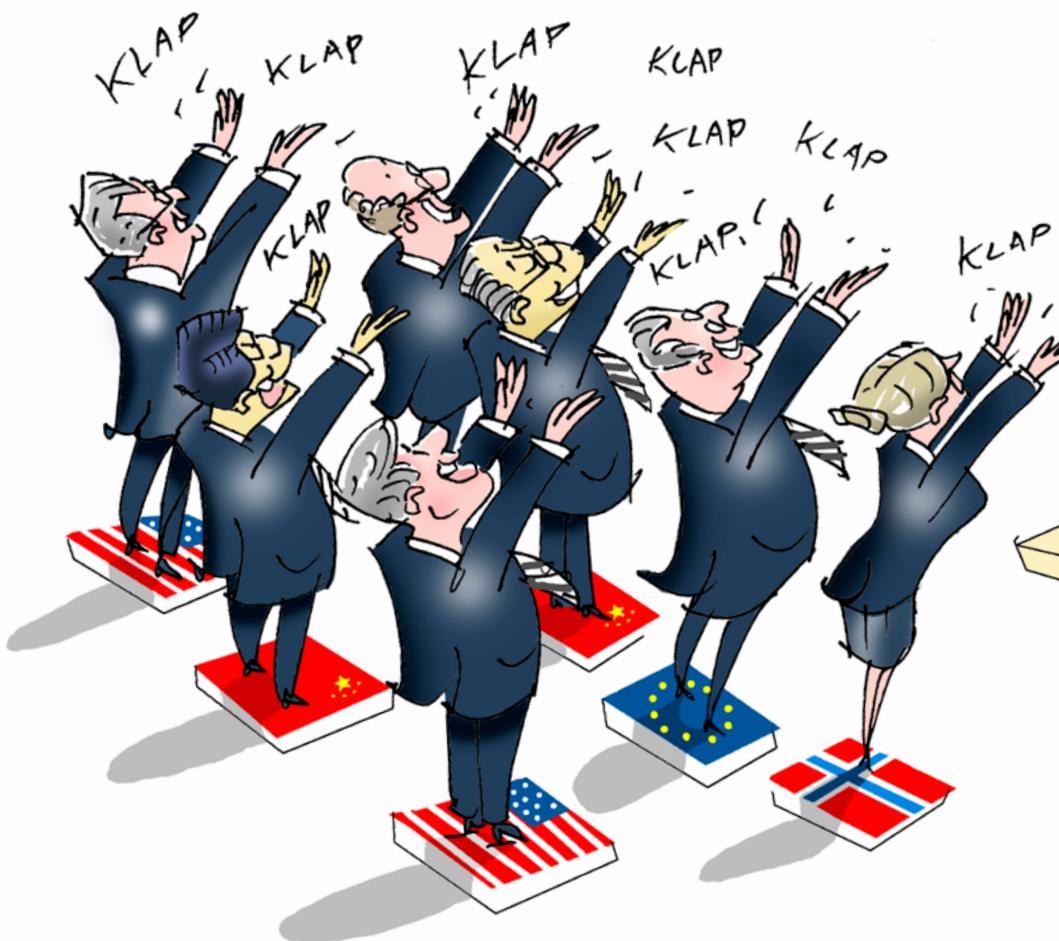
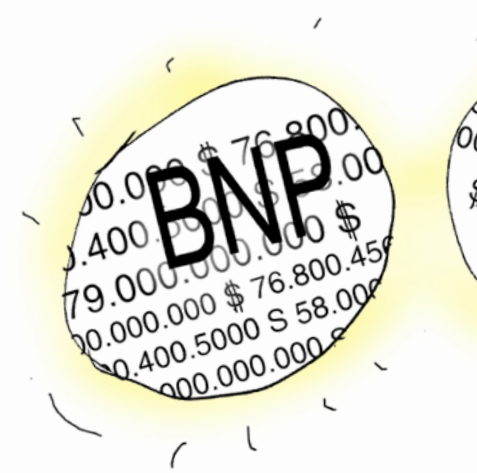
«De tallene vi bruker for å vurdere suksess og fiasko i utviklingen er ikke harde fakta, men snarere veldig myke antakelser.»

når tallene var hentet inn i uavhengige undersøkelser var de langt lavere. Spriket mellom administrative tall og uavhengige undersøkelser økte etter at bistandsgivere betalte for resultatene.

Systematisk feilinformert

Det finnes mange slike eksempler fra prosjekter som involverer resultatbasert belønning, blant annet vaksineprogrammer i Tanzania, maisproduksjon i Malawi eller karaktersetting i skolen i USA. Det som skjer er at en bistandsgivers jakt på resultater forårsaker at det politiske systemet, i dette tilfellet Kenya, er systematisk feilinformert.

Man kan investere i informasjon som forbedrer lokal kontroll og innsyn. I Uganda på 1990-tallet beregnet forskere fra Verdensbanken at kun omtrent 1 av 10 dollar som ble tildelt skoler i distriktene, nådde skolen de ble tildelt.

Månedens
spatist

Elisabeth Rasmusson

Line Hegna

Jan Arild Snoen

→ Følg debattene på nett: www.bistandsaktuelt.no/tema/meninger

■ DEBATT

Mer effekt per bistandskrone

Økt anvendelse av resultat- og verdibaserte mekanismer vil kunne gi økt fokus på resultater og utviklingsverdien av disse, mer effektiv involvering av privat sektor og mer effekt per bistandskrone.

■ DEBATT

Djavelens advokat

Kristin Clemet burde lest evalueringen av norsk likestillingsbistand før hun kritiserer den, skriver CMI-forsker Inge Tvedten som var med på å lage evalueringen.

■ DEBATT

– Norge endret mine holdninger

Tidligere Norad-stipendiat Vincent Subbey forsvarer den norske stipendordningen og advarer mot å bruke enkle økonomiske mål i vurderingen.

verden

Verdensbanken støttet en reform der det parallelt med utbetalinger ble annonsert i lokalavisa hvor mye penger som var tildelt fra Kampala. Etter at dette tiltaket ble iverksatt nådde 9 av 10 dollar skolene.

Jakt på «bevis»

Bedre tall kan gi bedre resultater – men da må man investere i lokal kontroll og innsyn, og ikke kun fokusere på å generere rapporter med globale resultater som gir aktørene i bistanden «bevis» for at deres prosjekter virker.

FNs nye bærekraftsmål omfatter svimlende 17 mål og 169 indikatorer. Disse kunne kanskje gjort nytte hvis tallmaterialet for å måle utvikling lot seg bringe til veie. Men det er flere hull i tusenårsmål-databasen enn det er observasjoner.

Dessverre ligger det nå til rette for en jakt på tall i bistanden som gjør at vi kommer til å få vite mindre, ikke mer, om hva som skjer. ■

Kommentar Eva Bratholm

«Dømmes til evig rotfylling»

«MÅTTE HAN DØMMES til en evig rotfylling, uten bedøvelse». Dette var en av kommentarene på Facebook til at den amerikanske tannlegen Walter Palmer hadde skutt løven Cecil i Zimbabwe tidligere i sommer.

Jeg var helt enig. Sinnet steg over den idiotiske handlingen. Det er fantastisk å få se en løve, men hvorfor drepe den? Og det på en smertefull måte, med pil og bue. Månen til tåpelig macho-oppførsel.

Ikke før hadde sinnet over Cecil bleknet noe, før professor Stein Ragnar Moe ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet NMBU, sa til VG at jaktturisme i Afrika bidrar med masse penger, penger til å verne store områder for nettopp ville dyr.

NOEN MÅ ALTSÅ DØ for at andre skal leve. Den engelske forfatteren Simon Jenkins skriver om dette tankekorset i The Guardian. Jenkins som leder det engelske naturvernforbundet, forteller at i sommer betalte Dallas Safari Club 350 000 dollar for å få skyte et svart neshorn i Namibia. Penger som gikk til Namibias viltvern.

Forbudet mot salg av elfenben har bidratt til å skru opp prisen på den edle varen, og illegal jakt på elefanter er fortsatt svært omfattende i flere land.

Bare i 2013 ble 23 000 afrikanske elefanter ulovlig drept, ifølge Jenkins. Ironisk nok er det velstandsøkning i andre fattige land som Kina og Vietnam som skaper økt etterspørsel.

JEG HAR SETT både løve og elefant på nært hold. Det skjedde

i South Luangwa nasjonalpark i Zambia. Der har norsk bistandsinnsats vært involvert i lang tid for å sikre et naturområde hvor dyrene har høyest verdi i live. Tankegangen er litt som i den norskstøttede skogsatsingen, hvordan gjøre et stående tre mest verdifullt.

I Luangwa har Norad og ambassaden støttet zambiske myndigheter i et møysommelig arbeid for å forhindre krypskyting, skape alternative leveveier og ikke minst – legge forholdene til rette for safari-turisme. Samtidig er det fortsatt en regulert trofé-jakt i verneområdene utenfor selve parken. Lokalbefolkningen får del i inntektene, og sammen med turismen har dette bidratt til at krypskytingen er kraftig redusert.

Nasjonalparken har skapt flere tusen arbeidsplasser og den trekker til seg folk som bosetter seg rundt parken. Slik har den bidratt til økonomisk utvikling i Zambia.

SOM MED ALLE bistandsprosjekter er ikke bildet bare rosenrødt. Turismesektoren har gjennom årene vært igjennom korrupsjonsskandaler med toppolitikere og byråkrater involvert. Tilstedeværelsen av store mengder vilt skaper også konflikter med lokalbefolkning. Det er konflikter som følge av krypskyting, at ville dyr tar husdyr, avlinger som blir ødelagt og menneskeliv som går tapt. Turisme er dessuten en konjunktursensitiv næring, så tidene kan skifte – og forventede inntekter kan forsvinne.

Men i det store og hele har man oppnådd det som var hensikten, at dyr som er i live gir mer avkastning enn dyr som er døde. Dessverre var ikke det tilfelle for Cecil. ■

Norsk bistand har forsøkt å bidra til at dyra er mer verdt i live enn døde.

Foto: Kerrick James/Corbis/Scanpix

I denne spalten vil fire samfunnsdebattanter ytre seg om globale spørsmål. I denne utgaven er det førsteamanuensis ved Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås, Morten Jerven. Han er økonomisk historiker og har skrevet flere bøker om utviklingsspørsmål og Afrika.

Morten Jerven ■

36 Portrettet

Josef Tzegai
Yohannes har inter-
nasjonal suksess som
skaper av tegneserien
The Urban Legend.

Superkrefter for en

Josef Tzegai Yohannes lager tegneserier for en bedre verden. Med den mørkhudede superhelten The Urban Legend vil 34-åringen fra Oslo gi barn og unge i Afrika et forbilde.

Av Asle Olav Rønning og Espen Røst (foto)

THWAK! BAM. KRA-AK. Det er lyden av en maskeledd superhelt som banker opp tre kjeltringer så jekslene spruter. Åstedet er den kriminelt belastede byen Capital City.

Kontrasten er stor til den vennlige og omtenkssomme mannen som sitter på den andre siden av et kafébord i Oslo en fredelig augustdag. Men det er denne mannen, Josef Tzegai Yohannes, som har skapt figuren *The Urban Legend* – en tegneseriefigur som nå også slår et slag mot ebola og for rettferdighet.

Serieskaperen fra Oslo har store ambisjoner. Han vil at barn i Afrika, når de hører ordet superhelt, i framtida skal tenke på hans egen tegneseriefigur, *The Urban Legend*.

– Jeg har alltid sagt at barn i Vesten har hatt den luksus at de har hatt helter som Spiderman og Batman å identifisere seg med. I Afrika har forbildene vært musikkartister eller

idrettsutøvere, men de har ikke hatt noen «offisiell» superhelt, sier Josef.

Lærer blir maskert helt

I hans tegneserie får en ung lærer ved navn Malcolm T. Madiba i et oppdiktet – men antagelig amerikansk – storbyunivers nok av urettferdigheten omkring seg og tar på seg maske og en gul/svart drakt.

Han omdanner seg til *The Urban Legend* og bekjemper rutinemessig kriminelle bander og korruperte politifolk, uten egentlig å ha andre superkrefter enn troen på rettferdighet og sterke evner innen kampsport.

Tegneserien gikk i 2013 og 2014 ukentlig på nettutgaven til USAs største avis *USA Today*. I Norge har første sesong av serien kommet ut i bokform på forlaget Gyldendal. Neste år skal det satses for fullt på det amerikanske tegneseriemarkedet.

– Det blir en veldig stor utfordring. Men jeg er klar, sier Josef.

Han har skapt serien og skriver fortellingene. Tegningene lages av tegneren NewTasty, som holder til i Storbritannia. Fargelegging foregår i USA.

Spre kunnskap om ebola

The Urban Legend gjør mer enn å bekjempe skurker. I to spesialhefter utgitt i samarbeid med Nobels Freds-senter tidligere i år reiser superhelten til Afrika. I det ene av disse er han i Sierra Leone og hjelper ofre for ebolaepidemien.

– Jeg så mye på nyhetene om ebola. Det så ut som en håpløs situasjon. Jeg tenkte at mye kunne vært unngått om man hadde hatt mer kunnskap og forståelse av hva ebola er, forteller Josef.

Heftet er nå oversatt til flere språk, blant annet engelsk, fransk og swahili. Det skal deles ut i en rekke afrikanske land som et ledd i å lære folk om hvordan ebola smitter.

– Jeg ser på tegneserien som en veldig effektiv måte å nå ut til barn på, sier serieskaperen.

Kjenner man Josefs egen bakgrunn er det ikke så rart at serien har et budskap. Han har studert statsvitenskap og menneskerettigheter og har arbeidet som lærer, tolk og som frivillig for Røde Kors. I 2014 ble

Josef norsk ambassadør for Nelson Mandela Foundation.

Mange ideer

Mye av det den kreative ildsjelen har gjort hittil har vært finansiert av ham selv, men han ber Bistandsaktuelt formidle at vanlige folk kan gi sitt bidrag til arbeidet via organisasjonen *The Urban Legend Inspirator*, som har en egen nettside.

I nye tegneseriehefter vil han ta for seg malaria, HIV/aids, utdanning og hygiene. Han vil utvikle kule refleksbånd for barn og unge i afrikanske land, der trafikken tar livet av alt for mange.

I tillegg alt dette arbeider han med et prosjekt i samarbeid med IKT Norge om å bekjempe nettmobbing.

– Du har hodet fullt av ideer?

– Ja! Pluss litt til!

Fra Køben til Lindeberg

Josef er født i København. Åtte år gammel kom han til Norge og en blokk på Lindeberg i Groruddalen. Familien hadde flyttet fra Danmark, og Josef forsto ikke hva de hadde i Norge å gjøre.

Det var november og kaldt. Dessuten skjønte han ikke hvorfor menneskene her ikke snakket dansk, men i

Fra spesialutgaven om ebola.

bedre verden

stedet sang når de snakket?

Faren var sjømann, seinere bygningsarbeider og hotellansatt. Moren arbeidet i kantine og i eldreomsorgen. Begge kommer opprinnelig fra Eritrea, der Josef fortsatt har slekt og familie han har kontakt med.

Lindeberg viste seg å være et stille og fredelig sted med brus til barna når det var dugnad. Samtidig opplevde Josef at han ble mistenkt for å være skyld i gale ting han ikke hadde gjort og at noen foreldre ikke ville at barna deres skulle være sammen med ham.

Det var ikke alltid like morsomt, og Josef tror at hudfargen var årsaken. Han sier at slike opplevelser preget ham gjennom barne- og ungdomsskolen.

– Som barn var jeg veldig sjenert. Jeg tenkte mye og dagdrømte, forteller Josef.

Bruce Lee-fan

Dessuten var han glad i å lese. Da han

«Winnie Mandela så på meg og spurte: 'Josef, kan du ikke plassere meg i tegneserien din også?'»

ble eldre skrev han også dikt. Alltid på engelsk. Superhelter var han ikke så interessert i. En populærkulturell helt skilte seg ut:

– Bruce Lee. Han var veldig spesiell. Ekstraordinær i alt han gjorde. Han var veldig tøff og stilig. Han så ut som om han kunne banke hvem som helst i verden.

Kampsporhelten Bruce Lees filmer fra 1970-tallet var både ett og to tiår gamle da Josef så dem første gang. Likevel gjorde de stort inntrykk. Det er da også Bruce Lees drakt fra filmen «Game of Death» som er inspirasjon til drakten The Urban Legend bruker.

Nettverksbygger

I ungdomstida var hiphop den viktigste musikken. Som ung voksen begynte den en gang sjenerte gutten som arrangør av hiphop- og R&B-fester i Oslos uteliv. Det var i 2002. Arbeidet som festarrangør gjorde at han etter hvert også fikk et imponerende nettverk av globale kjendiser på bekjentskapslisten.

Rapartister og popstjerner som Kanye West, Jay Z og Rihanna – han har møtt dem alle. I en periode arbeidet han med rapperen 50 Cent. Josef sier dette uten å skryte, og

HVEM

■ Josef Tzegai Johannes.

■ Tegneserier-skaper med mange andre kreative prosjekter.

■ Har skapt figuren The Urban Legend. Har i samarbeid med Nobels Freds-senter gitt ut en egenutgave av tegneserien for å spre kunnskap om ebola.

understreker at det ligger noen år tilbake i tid.

– Men 50 Cent er fan av serien. Han har signert en utgave av The Urban Legend, sier Josef.

– Den kan du kanskje selge for en stor sum?

– Jeg vil ikke selge den! Heller gi den bort til noen barn. Det er det The Urban Legend dreier seg om.

Te med Winnie Mandela

En ettermiddag i fjor møtte Josef Winnie Mandela. De drakk te, og han fikk høre henne fortelle om både apartheid-tiden og forholdene i det nye Sør-Afrika.

Josef hadde med tegneserien sin og forklarte at det sivile navnet til The Urban Legend er en sammenstilling av tre av hans forbilder: Malcolm etter aktivisten Malcolm X, T. for farens navn Tzegai og Madiba etter Nelson Mandelas klannavn.

– Da lyste det opp i øynene til Winnie. Hun så på meg og spurte: «Josef, kan du ikke plassere meg i tegneserien din også?».

Serieskaperen forteller at han allerede har planen klar for en gjestepretten for Winnie Mandela i en framtidig historie.

Malcolm X

Ved siden av tegneseriene er Josef også i gang med en helt annen sjanger, nemlig dokumentarfilm. Han vil lage en dokumentarfilm om nettopp Malcolm X, en av de mest kjente forkjemperne for fargedes rettigheter i USA på 1960-tallet.

Filmen skal legge mest vekt på de to siste årene av Malcolm X' liv, før han i 1965 ble skutt og drept i Harlem i New York, bare 39 år gammel. Det er laget film, bøker og tv-programmer om Malcolm X før. Josef lover en film i moderne fortellerstil som vil henvende seg til et ungt publikum – og med nytt innhold.

– Jeg har fått tilgang til opptak som tidligere ikke har vært publisert, og jeg har vært i kontakt med folk som ikke er intervjuet før, sier Josef.

– Er Malcolm X relevant i dag, så lenge etter sin død?

– Han tok kampen for svartes rettigheter i USA og gjorde det til et spørsmål om menneskerettigheter. Han tok tak i røttene på et problem. Ordene han sa appellerte til folk. Han var veldig ærlig og oppriktig. For mange var han et symbol og håp om en forandring som må komme. Det er fortsatt aktuelt i dag. ■

38 Bakerst

The best chance
for peace in
South Sudan

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Gado er for tiden i permisjon. I mellomtiden resirkulerer vi noen av hans klassikere.

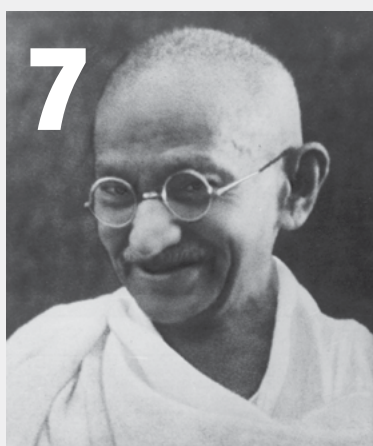

Hva i all verden?

- 1** Hvem er dette?
- 2** Hva heter myntenheten i Burundi?
- 3** I hvilket land ble løven Cecil drept?
- 4** Hva het den første afrikaneren som fikk Nobels fredspris?
- 5** Hva er navnet på den minste pingvinarten?
- 6** Hva står bokstavene UNDP for?

- 7** I hvilket år ble Mahatma Gandhi drept?
- 8** Mange norskpakistanere feiret nylig Pakistans uavhengighetsdag. Vet du datoen?
- 9** Hva er den mest populære sporten i India og Pakistan?
- 10** Hvem var Cecil John Rhodes?
- 11** Hva heter Afrikas nordligste punkt?

- 12** Hva heter hovedstaden i Djibouti?
- 13** I hvilket år ble atombomben sluppet over Hiroshima og Nagasaki?
- 14** Bolivia er oppkalt etter hvem?
- 15** Hva heter presidenten i Uganda?
- 16** I hvilket år ble Norges Røde Kors stiftet? (pluss/minus 5 år)
- 17** I 1971 ble Mor Teresa tildelt Nobels Fredspris. Hvilken indisk by startet hun arbeidet sitt i?
- 18** Hvem har skrevet boka «Utviklingshjelp, Utenrikspolitikk og Makt»?
- 19** Hva er offisielt språk i Senegal?
- 20** I hvilket år overleverte Storbritannia den tidligere kolonien Hong Kong til Kina?

Ekspertnøtter

- 1** Hvem var bistandsminister i årene 1989–90?
- 2** Hva heter hovedstaden i Surinam?
- 3** Nåværende Dalai Lama er ikke den første. Hvilket nummer i rekken er han?

Svært internasjonal stemning da 176 unge fredskorpssere deltok på FK-leir på Sørmarka i august. Foto: Fredskorpset

176 unge fra 21 land

I sommer deltok 176 ungdommer fra 21 land på Fredskorps-leir på Sørmarka, noen mil sør for Oslo. I løpet av noen hektiske uker forsøkte de å forberede seg til ett år som fredskorpser.

Av Margrethe Gustavsen

Juliano de Lima Ribeiro har aldri vært utenfor Brasil tidligere. I hjemlandet er 25-åringen aktiv i De jordløses bevegelse (MST), som kjemper for en mer rettferdig fordeling av landressursene i Brasil.

Nå sitter han og spiser lunsj på arbeiderbevegelsens konferansesenter i Sørmarka. En ukes tett pakket kursing nærmer seg slutten, og Ribeiro skal snart i gang med arbeidet i Latin-Amerikagruppene i Norge (LAG). Han skal bo og jobbe ett år i Oslo.

– I Brasil jobber vi med praktiske oppgaver, her skal vi lære å jobbe mer med strategi. Det er også svært nyttig for meg å se hvordan situasjonen er i distriktene i Norge. Hvordan det fungerer her, sier han.

Mer toleranse

For de 176 ungdommene fra 21 land som i sommer deltok på leiren i Sørmarka var dagene fylt med kurs og workshops. De lærte praktiske og teoretiske ferdigheter som de vil få

bruk for det neste året.

Tor-Øyvind Rand (25) og Maria Lucia Osorno Martinez (26) skal det neste året veksle mellom Norge og Colombia, og sammen jobbe i organisasjonen Peace Education Youth Exchange.

– Hovedmålet her er jo å lære noen av verktøyene til å gjøre mennesker mer tolerante, og å lære om forskjellige kulturer. Jeg jobber med bærekraftig utvikling, og her har jeg deltatt på en foto-workshop om hvordan vi oppfatter visuell kommunikasjon og hvordan jeg kan formidle mine ideer gjennom bilder, forteller Osorno Martinez.

Rand er også fornøyd med leiren.

– Hvis mennesker kommer sammen og deler idéer, blir det mer toleranse og aksept. Det ser vi på leirene, og også her. Her får vi ideer til hvordan vi kan jobbe med det, og vi blir en gruppe. Man tar med seg kunnskap til å bringe forandring i samfunnet, sier han

Utteksling mellom naboer

De siste årene har en økende andel av utvekslingene vært det Fredskorpset kaller sør-sør utveksling – unge mennesker fra utviklingsland reiser til et annet utviklingsland for å jobbe og høste nye erfaringer. Sharmila Poudel (21) fra Nepal og Sudanshu Saurav

Brasilianske Juliano de Lima Ribeiro skal jobbe i Oslo, mens norske Vilde Gjerde Lied skal til Brasil.

Foto: Margrethe Gustavsen

(19) fra India skal bytte hjemland i ett år. Begge skal jobbe for organisasjonen Youth for Peace.

– Vi skal jobbe i India, så vi kan få ideer der om hvordan vi kan skape endringer i livene til mennesker i Nepal, sier han.

Saurav gleder seg også til å arbeide med ungdom i det hardt prøvde

nabolandet, og skape relasjoner mellom unge i Nepal og India.

– Vi skal vise de unge at de kan bygge fred. Det er de unge som har den muligheten, sier han.

Mer relevant

– Vi har hatt gode erfaringer fra sør-sør-utvekslinger med fagfolk de siste 12 årene, og ser det som naturlig at dette også nå utvides til å inkludere utveksling av unge frivillige mellom sivilsamfunnsorganisasjoner i Sør, sier Henrik Aasvestad i Fredskorpset.

Aasvestad mener det norske Fredskorpset har en unik utvekslingsmodell i internasjonal sammenheng fordi man kun støtter gjensidige utvekslinger.

– Alle organisasjoner både sender og mottar deltakere. Det er viktig av flere grunner, men kanskje mest fordi organisasjonene har stort utbytte av at deres «egne» frivillige kommer tilbake fra utveksling med ny kunnskap og nye ferdigheter.

Skal lære

Vilde Gjerde Lied mener det er viktig at man ikke tenker at man skal dra fra Norge for å «ordne opp», men for å lære. 21-åringen skal være frivillig i organisasjonen De jordløses bevegelse i Brasil. Hun forteller at hun drar til Brasil for å vise solidaritet – og for å lære.

– Jeg skal lære av bevegelsen for de jordløse hvordan de jobber, og se hvordan situasjonen er. Jeg gleder meg til å få jobbe med denne fantastiske bevegelsen. Det er mennesker med stort mot, sier hun. ■

« Vi skal vise de unge at de kan bygge fred. Det er de unge som har den muligheten. »

Sudanshu Saurav (19), India.